

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LÓRA

XXVII. ÉVFOLYAM II.

2018/2. SZÁM

SEUSO

**A REJTETT
KINCS SORSA**

SEUSO II.
DÉZSY ZOLTÁN
DOKUMENTUMFILMJE

**LELŐHELY
NÉLKÜLI LELET?**

A „CSALÁDI EZÜST”
HAZATÉRÉSE

SÁGHY ILDIKÓ RÉGI ÓHAJTÁSUNK...

2017. július 12-dikén, megszakítva a kormányülést, miniszterelnökünk sajtótájékoztatót tartott a Parlament Vadásztermében. Ekkor jelentette be *Orbán Viktor* az örömteli hírt, hogy Magyarországnak sikerült visszaszereznie a *Seuso-kincs* páratlan fontosságú, felbecsülhetetlen értékű lelet-együttesének második hét darabját is. Szükszavú, tömör volt ez a sajtótájékoztató, arra szorítkozott csupán, hogy hangsúlyozza: a *családi ezüstnek* itthon van a helye. Három évvel a Seuso-kincs első hét darabjának hazaszállítását követően, így végre teljessé vált az ókori római eredetű, műkincs-együttes. Ám hogy milyen komoly erőfeszítések, és folyamatosan zajló, szakmai és biztonsági szempontoknak is megfelelő tárgyalások előzték meg ezt az eseményt, azt igazándiból csak azok tudják, akik ezért a különleges ügyért fáradoztak.

Mint oly sok honfitársam, jómagam is régóta kísérem figyelemmel a Seuso-kincs sorsát, és régi óhajom az is, hogy a Lyukasórában beszámoljunk minderről. Az elmúlt évben időbeli aktualitásával két nagy téma is – lévén 2017 az *Arany János 200* és a *Reformáció 500* emlékéve – „megelőzte” ezt a tágabb értelemben vett híradást. Most azonban, amikor a hazai kincslelet – valójában ezt ma már senki nem vitatja el! – vándorkiállításon éppen az országot járja, végre különszámot szentelhetünk a Seuso-kincs szakmailag izgalmas, kriminális fordulatokban bővelkedő és pszichológiai, drámai mozzanatok is jócskán rejtő történetének.

Anélkül, hogy elébe vágnék az eseményeknek, hadd vessek föl néhány gondolatot. Mint tudjuk, az ezüst kincseket Polgárdi-Köszárhegyen, egy feltehetően kvád, szarmata támadásban 374 körül elpusztult, római kori villa – későbbi feltárási – térségében találta meg valamikor az 1970-es évek vége felé Sümegh József kiskatona. Róla később nyilvánvalóvá vált, hogy gyilkosság áldozata lett, s az illegális ásatások után, a düledező Borbély-pincében rejtgetett leletek, kincsvadászok és csempészek révén külföldre kerültek...

Magyarország azonban sosem mondott le a páratlan kincs tulajdonjogáról, s amikor végül az angol Lord Northamptonhoz került, és azt a lord árverésen szerette volna értékesíteni, a magyar állam a tulajdonjogért pert indított. A per óriási nemzetközi sajtóvisszhangot verve New Yorkban zajlott 1993-ban, és amely végül az igényeket megalapozatlannak nyilvánította; az ezüstök a lordnál maradtak. A per lefolytatása viszont igencsak megkérdőjelezhető volt: egyrészt a koronatanút meg sem hallgatták, kicsempészték a szállodából, majd az első Magyarországra tartó repülőre felültették. Másrészt a közvetlen bizonyítékot szolgáltató talajminta-analízis eredményét sem vették figyelembe. (New Yorkban mintát vettek az úgynevezett Meleagros-tálról, amely megegyezett a

Borbély-pincéből származó mintával.) Ugyanakkor a bírónő a magyar igényeket alátámasztó régészeti bizonyítékokat is figyelmen kívül hagyta. Így a pert hazánk elveszítette, ám a Seuso-kincs darabjai a legális nemzetközi műkincspiacon gyakorlatilag eladhatatlanná váltak.

Mostani Seuso-különszámunkat végigbongészve olvasóink nyomon követhetik majd a szakmai és bulvár körökben egyaránt nagy port kavarázó eseményeket, még ha az ügy minden részletére, már csupán területi okok miatt sem állt módunkban kitérni. Arra viszont lehetőséget kaptunk *Dézszy Zoltán* filmrendező, riportertől, hogy az általa jó húsz év alatt, a Seuso-kincsekről készített két dokumentumfilmjének írott változatát elkészítsük, s abból jelentős részleteket most közre adjunk.

Érdekes azonban még néhány mondat erejéig figyelmet fordítanunk arra a jogi munkára és egyeztetési folyamatra, amelyet a *Nagy és Trócsányi Ügyvédi Iroda* végzett a magyar állam jogi képviselőjeként azért, hogy a Seuso-kincsek hazakerülhessenek. A Nagy és Trócsányi Ügyvédi Iroda 2012 őszén kapta meg a feladatot, hogy a több mint harminc éves Seuso-ügyre megvalósítható és jogszerű megoldást találjon, illetve olyan szerződési struktúrát alkosson meg, amely alapján a műtárgy-együttes *végleg* hazatérhet Magyarországra. Az irodánál egy külön erre a feladatra hivatott csapat vitte az ügyet, amelynek nem csupán a szakmai, hanem a biztonsági szempontoknak is meg kellett felelnie. A csapat vezetőjeként *dr. Varga Ildikó* járt el, aki nem csak az angolszász jog specialistája, hanem nagy tapasztalattal rendelkező tranzakciós ügyvéd is. Amikor a múlt évben a Miniszterelnökség feloldotta a titkosítást, Varga Ildikó elmondta: „Teljes titoktartás alatt, az ügyvédi titoktartásnál is szigorúbb elvek szerint kellett dolgoznunk, kizárólag a csapattagok tudhattak az irodában az ügyről. A Seuso-kincsek témája nagy felelősséget rótt ránk más szempontból is, hiszen ezt a lehetőséget nem lehetett már elszalasztani.”

Az intenzív tárgyalási folyamat során nemcsak a másik fél ügyvédeivel, hanem a korszakot ismerő műkincsszakértőkkel, neves muzeológusokkal, köztük a munkát nagymértékben segítő, 2016 őszén elhunyt *Norman Palmer* professzorral és ügyvéddel, valamint az angol hatóságokkal is egyeztetni kellett a siker érdekében.

Szívből remélem, hogy bár szikárabban és tárgyyszerűbben, mint ahogyan azt a sajtóorgánumok többsége tette és teszi, összefoglaló áttekintésében a Lyukasóra folyóirat is izgalmas adalékokkal és újabb elgondolásokkal járul hozzá a Seuso-kincs történetének teljességéhez. ♦♦

A Seuso-kincs sorsa

A lelet történelmi háttere

A Seuso-kincs a Római Birodalom Pannonia Valeria nevű Duna-melléki provinciájából, annak 350 és 450 közötti időszakából származó díszes ezüst lakomakészlet összefoglaló neve. A gondosan elrejtett, páratlan történeti információkat is hordozó régészeti lelet, ahogyan azt már majd mindenki tudja, az 1970-es évek közepén került elő a Balatonhoz közeli Polgárdi környékéről. A kincslelet nevét a tálalókészlet egyik darabjának, egy aranyozott ezüstitűl latin nyelvű verses feliratában megnevezett tulajdonosáról, Seusórol kapta, aki gazdag hadúr, tartományi főtisztviselő volt. A felirat érdekessége, hogy a szöveg kezdete és vége közé koszorúval keretezett korai keresztény jelképet, egy Krisztus-monogramot véstek, amely a kincs eredetének időpontjára utaló jelkép, és a pontos kormeghatározást segítheti. Dr. Nagy Mihály és dr. Tóth Endre, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársai szerint a Krisztus-monogramot a 4. század előtt nem véshették fel a tálra, mivel az csak I. Constantinus római császár uralkodása (i. sz. 306–337) alatt keletkezhetett. Szilágyi János György művészettörténész lokalizálta a lelet feltételezhető előtalálásának helyét, amikor felfedezte, hogy a tál vésetei között szerepel a *Pelso* felirat, amely latinul a Balaton elnevezése.

A leletek többsége mitológiai alakok és történetek (Akhilleusz, Meleagrosz, Hippolitosz) domborműves ábrázolásaival díszített edény. A kincs legjellegzetesebb darabja a vadásztál, amelynek a domborművén lakomázó rómaiak előtt az asztalon hal van feltálalva, két rabszolga ételt és italt kínál nekik, más alakok vadászatot elejtett állatokat dolgoznak fel. A kincs értéke, az ezüstedények díszítésének művészi kvalitása, egyedisége és a nemesfém mennyisége miatt is felbecsülhetetlen.

Köztudottnak számít, hogy a leletet valószínűleg 1976-ban titokban találta meg Sümegh József, akinek 1980-as rejtélyes halála után az ezüstitárgyaknak nyoma veszett. Bécs és London után 1990-ben New Yorkban tűnt fel a kincs, ezután hosszú pereskedés következett a leletek eredetének bizonyítására. Mivel a tárgyak tulajdonjoga így bizonytalanná vált, a kincset nem lehetett eladni, illetve megvenni. 2014-ben a magyar

állam mintegy 4,5 milliárd forint, majd 2017-ben 8,6 milliárd forint kompenzációs díjat fizetett a kincsek őrzési jogáért, ezzel a Seuso-kincs összes ismert darabja Magyarországra került.

A kutatók szerint a kincs keletkezése a késő negyedik, illetve a korai ötödik századra datálható. Az akkor még *Illyricumnak* nevezett területet Pannoniát, hosszú és véres harcok után Augustus és Tiberius római császár uralkodása alatt foglalták el a Római Birodalom légiói. Hivatalos okmányban csak később, először Vespasianus uralkodása alatt, 71-ben jelent meg a *Pannonia* elnevezés.

Traianus császár idején, 106-ban a tartományt kétfelé osztották. *Pannonia Inferior* (Alsó-Pannonia) székhelye *Aquincum* lett, míg *Pannonia Superior* (Felső-Pannonia) székhelye *Carnuntum* maradt. A *Pannonia Valeria* provinciát 296-ban alapították. Főbb városai Sopianae, Gorsium, Brigetio és Aquincum voltak. Az antik forrásokban és irodalmi alkotásokban Pannonia tartományt és lakóit negatívan festették le, a vidéket pedig zordnak és kellemetlennek, de a jelentőségét Itália és a Római Birodalom védelmében elismerték.

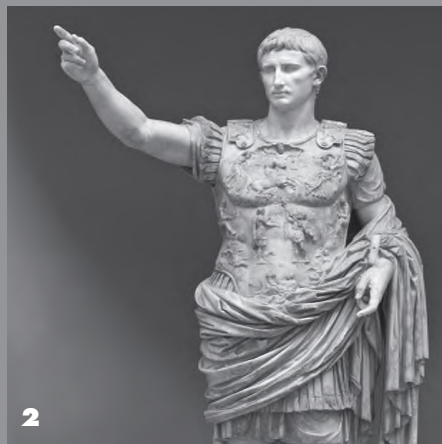
Ha a tudományos vizsgálatok igazolják azt a feltételezést, hogy a Seuso-kincs tárgyai Polgárdi-Szabadbattyán környékén kerültek elő, a feltárás alatt álló szabadbattyáni épületeryűttes és a közeli Gorsium romváros intenzívebb kutatása elengedhetetlenné válik a kincs pontos régészeti azonosításához. A Seuso-kincs feltételezett lelőhelyének közvetlen közelében fekvő Gorsium szakrális vallási központ volt. Amikor 202-ben Septimius Severus császár Pannoniában járt, jelenlétében avatták fel a császár költségén újjáépített gorsiumi Augustus-templomot. 260-ban egy szarmata törzs, a roxolánok pusztították el, majd később az újjáépült város új nevet is kapott: Herculiának hívták. Herculia már nem vált a vallási ünnepek központjává. Az épületek feltárása alapján a tartomány kormányzati székhelye lett. Aquincumból ide költözött a tartományi helytartó és vele tartományi hivatalok és tisztségviselők is. Korábban Galerius római császár zsülipet és csatornát építtetett a Balaton vizének szabályozhatósága miatt. A csatorna a mai Sió csatornától keletebbre volt, amelynek főépítményei az ásatá-

sok során Siófok északkeleti részén kerültek elő. Sextus Aurelius Victor római történetíró írta le, hogy ezen a csatornán, megfelelő vízállás esetén, a Sárvízen lehajóztatva juthatott le az áru a Dunára.

A római úthálózat az *Itinerarium Antonini* úti-könyv szerint Vajtától és Cecétől kissé keletre haladt Tác felé, majd útválasztással Gorsiumon vagy a közel fekvő Herculián vezetett keresztül, amely északkelet felé fordulva, Tárnokon keresztül érkezett Aquincumba. Az egyik út Alsóhetényen, Ságváron keresztül érte el a Balatont. Ezt kelet felől megkerülve áthaladt Szabadbattyán körzetén, és a Vértes és a Bakony között, Mór, Oroszlány felé tartott, Kocs és Mocsa térségében érte el a brigetioi légiós tábor.

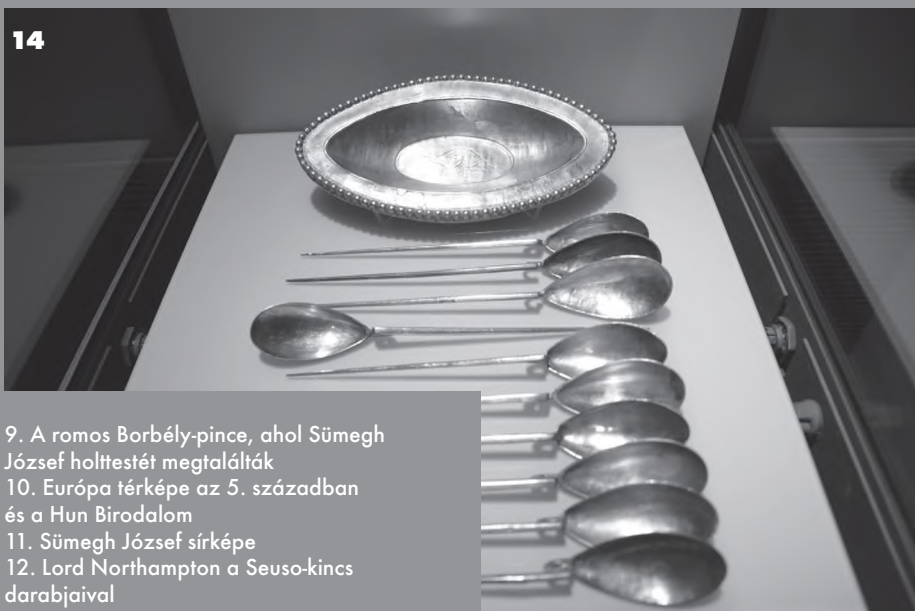
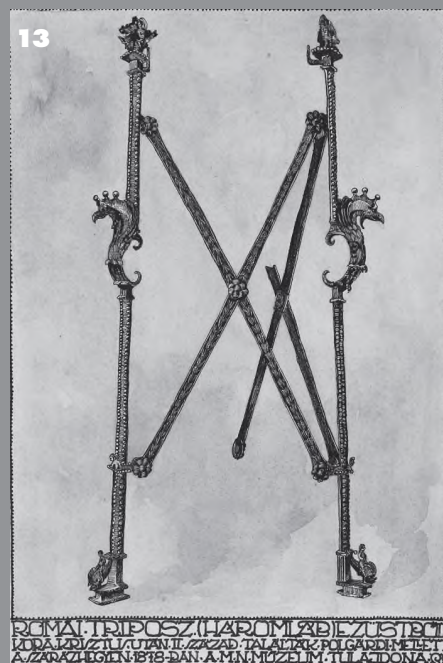
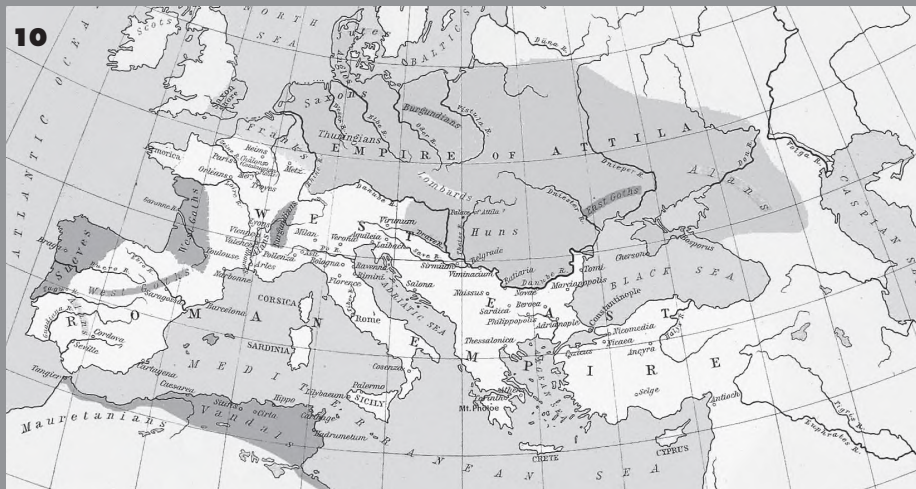
A régészek és szakemberek feltételezése szerint, az akkor még nagyobb kiterjedésű, partjain ingoványos, *Lacus Pelso* (mai nevén Balaton) mentén élt a mai Polgárdi szőlőhegyén Seuso (SEVSO). Gazdag római polgár, esetleg a római hadsereg magas rangú tisztje, helytartója lehetett. Elképzelhető, hogy járt abban a lakomateremben is, amelyet Gorsiumban tártak fel. A vadásztál körfeliratában szereplő ikonográfiai motívum, a krisztogram, a római császári hatalom és hadsereg szakrális legitimációját hirdeti, ez pedig I. Constantinus római császár valláspolitikai fordulatához, a mediolanumi ediktumhoz kötődik. Nagy Mihály régész szerint *Seuso keresztény volt*, ahogyan ezt a vadásztál medalionja fölött, a körfelirat részeként, a tálba vésett Krisztus-monogram bizonyítja.

A 3. században a külső fenyegetettség és a birodalom belső megosztottsága miatt a határvédelem meggyengült. A támadások miatt 356-ban feszült helyzet alakult ki, s ez II. Constantius római császárt arra késztette, hogy a következő évben Pannoniába utazzon. Később egy barbaricum építkezés robbantotta ki a 374–375-ös évek eseményeit, az utolsó komolyabb válságot a pannoniai Dunánál. A mai Göd határában egy erőd építéskor Pannonia Valeria provincia új katonai parancsnoka egy tárgyalás közben meggyilkoltatta Gabiniust, a kvádok királyát. A feltételezések szerint egy betörés alkalmával rejthették el a lakomák alkalmával használt Seuso-kincsek darabjait is. Ekkor a kvádok és a szarmaták hónapokig por-

1. Ásatások Szabadbattyán határában
2. Augustus uralkodása alatt lett Pannonia a Római Birodalom provinciája
3. Pannonia provincia térképe az 1., 2. és 4. században
4. Getty Múzeum, 1984
5. A Tác határában feltárt tartományi székhely: Gorsium-Herculia
6. A New York-i bíróság épülete, ahol a per zajlott
7. A Pelso tó közelében: Gorsium-Herculia
8. Gorsiumi síremlék

9. A romos Borbély-pince, ahol Sümegh József holttestét megtalálták
 10. Európa térképe az 5. században és a Hun Birodalom
 11. Sümegh József sírképe
 12. Lord Northampton a Seuso-kincs darabjaival
 13. A Polgárdi határában 1878-ban megtalált állvány egykori rajza
 14. Az 1962-ben megtalált svájci ezüstkészlet (Augusta Raurica)
 15. Orbán Viktor és Baán László a Vadászteremben, az alkalmi Seuso-kiállításon
 16. A Vadásztál részlete a Pelso (Balaton) felirattal
 17. Orbán Viktor a Seuso-kincs első hét darabjának érkezését jelenti be 2014 márciusában

tyáztak Pannoniában, amíg egy nagyobb római seregetest meg nem jelent a következő év elején Carnuntumban, I. Valentinianus római császár vezetésével.

374-ben, Gabinius kvád király megölése után, óriási barbár pusztítás érte Valériát és Pannonia Secundát. Valentinianus 375-ös hadjárata még visszaállította a rendet, de a rómaiak 376–378 között már feladni kényszerültek a sáncrendszerre. ...Ezután a rabláshoz és fosztogatáshoz kiválóan értő quadusok meg sarmaták szövetkeztek, és egyre messzebbre kalandoztak. Férfiakat, nőket egyaránt elhajtottak zsákmányul, s ujjongva nézték a fölperzselt majorok üszkös maradványait, valamint a mit sem sejtő, lekasabolt lakosok szenvedéseit, akiket könnyörtelenül legyilkoltak. Az egész környéken elharapózott a hasonló sorsból való félelem. (Ammianus Marcellinus: Róma története)

A 4. század utolsó két évtizedét Pannoniában a béke jellemezte. A 374-375-ös évet leszámítva nem volt nagyobb germán vagy szarmata betörés a provincia területére. A mai Szlovénia területén 394. szeptember 6-án lezajlott Frigidus menti csata eredményeként a korábban pogány Európa kereszténnyé vált. *Sopiana*e tartományi székhellyé, és a korai kereszténység egyik jelentős központjává vált. Ebből a korszakból származik az ókori Pannonia Valeria másik nagyobb városában *Cibala*ban, a mai szlavóniai Vinkovce mellett 2012-ben talált harminchat kilogrammnyi luxus ezüst étkészlet is.

A 4. században a hunok előretörésének hatása az egyre gyorsuló népvándorlás lett, miután a támadásaik egymás után tolták a Római Birodalom határai felé a vonulásuk útjába kerülő egyéb barbár népeket. Ezért a limesek mentén, a birodalom határán, védekezésül sűrűn telepített, kőből épített erődök láncolata és szervezett rendszere jött létre. Az újabb és állandósuló népmozgások, és legfőképpen a hunok előretörése nyugat felé azt eredményezték, hogy az 5. században a rómaiak fokozatosan kiszorultak a Kárpát-medencéből. Valens volt az utolsó római császár, akitől pannoniai pénzermék maradtak az utókorra. A pannoniai térség az 5. század elejére háborús övezetté vált. A rómaiak kénytelenek voltak területeiket végül átadni az előretörő hunoknak. Amikor 433-434-ben Ruga, a hunok nagy királya visszasegítette a hatalomba a megbuktatott Flavius Aëtium, az a Rómában kötött barátsági szerződésben átengedte Rugának Pannonia Prima, és Pannonia Valeria provinciát is. A romanizált lakosság jelentős része elmenekült. A népvándorlás hullámai elsöpörték a római civilizációt.

...azon szorgoskodtak, hogy a Római Birodalom jövőendő felforgatói közül senki se maradjon odaát, még a halálos beteg se. [...] Ez idő tájt, amikor határsorompóik felnyíltak, a barbár föld úgy öntötte magá-

ból a fegyveres csapatokat, mint az Etna a tüzes szikrákat. A tisztán nem látó illetékesek ügybuzgalma így segítette elő a római világ pusztulását. (Ammianus Marcellinus, a késő római császárkor történetírója)

Az elpusztított provinciákban maradó római szórványok beolvadtak a hunok után érkező és cserélődő, a területet megszálló barbár népek közé. 453 után Attila hun király fiai egymás ellen fordultak, és a hódító Hun Birodalom is felbomlott. A hunok megmaradt csoportjai szétszóródtak és ők is elvegyültek más népek között. A római élet teljes megszűnése Pannoniában az avarok betelepedésével és Sirmium 582-ben történt lerombolásával vált teljessé.

A kincs kalandos útja

Az angol szakemberek által később Seuso-kincsnek (*Seuso treasure*) elnevezett római kori lelet megtalálása után, a lefolytatott nemzetközi nyomozás ellenére, keveset tudott a közvélemény a kincsről és a sorsáról. Először 1990. február 9-én egy sajtótájékoztató keretében New Yorkban mutatták be a nyilvánosságnak, amikor mai értéken 100 millió eurós kikiáltási áron próbálták értékesíteni minden idők egyik legjelentősebb késő római kori kincsletét. A kincs nem szerepelt egyetlen magyarországi múzeum leltárkönyvében sem, egyetlen ásatási naplóban sem. Megtálalásáról és külföldre kerüléséről később jutott információkhoz a közvélemény. A lelőhely nem azonosítható egyértelműen, annyi derült ki, hogy a kincset Pannonia eddig ismert legnagyobb, tizenháromezer négyzetméteres, késő római kori oszlopcsarnokos (peristylum) palotájában, vagy annak közelében, a *Sopiana*e–*Aquincum* (Pécs–Óbuda) és *Sopiana*e–*Brigetio* (Pécs–Szöny) közötti római utak kereszteződésénél Szabadbattyán határában, a közsárhelyi mészkőbánya egyik üregében találhatták.

A római villa feltárását a székesfehérvári Szent István király Múzeum munkatársai 1993-ban kezdték meg. A múzeum régésze *Nádorfi Gabriella*, Szabadbattyánban 1998 és 2006 között végzett ásatásokat a hatalmas palotának a romjainál. A 374 körül elpusztult villa a Sárvíz mellett állt.

1997-ben a Seuso-kincs visszaszerzése érdekében *Magyar Bálint*, a kulturális tárca akkori vezetője miniszteri biztost nevezett ki *Bánkutiné Hajdú Éva* személyében. A Seuso-kincsek körüli kérdéseket tudományos kutatások sora próbálta tisztázni, eddig közvetett bizonyítékok láncolata alapján.

Mind a Balatonra, mind a Fertőre a rómaiaknál csak a Pelso név divatozott. A folyónevek megmaradtak a rómaiak után, s átöröklődtek a magyarokra. A Pelso tónév megváltozik. A nagyobbikra talán már az avarok közt élt szlovénektől a Balaton (blató – sár) név ragad, s rajta marad a magyarok közt is, kik az ottani szlovéneket magokba olvastották. A kisebbik tónak Fertő lesz a neve, mely

magyar szó, ugyanazt jelentő, mint Balaton. (Pannonhami Miklós és Sütőheő László: A Fertő tó múltja, jelene és jövője)

A Seuso-kincs tudományos kutatási programjának irányítására a Magyar Tudományos Akadémia által létrehozta a Seuso Munkabizottságot *Török László* akadémikus elnökletével, amely feladatának tekinti a Seuso-kincs kiasási helyének lehető legpontosabb behatárolását, és azonosítását.

A kincslet lokalizálása

A kincslet pontos helyének megállapítása, előkerülésének helye csak közvetetten bizonyítható. Egymásnak ellentmondó elméletek születtek a kincs felbukkanása óta. Jelenleg hiányzik az az egyértelmű bizonyíték, egy olyan konkrét tárgyi vagy ókori írásos bizonyíték, amely egyértelműen a Seuso-kincsekhez kapcsolódik, és kétséget kizáróan nyilvánvalóvá teszi, hogy a kincs Magyarország földjében volt elrejtve. A történész és régész szakemberek új módszerek segítségével próbálják lokalizálni a hazakerült kincseket.

A vadásztál *Pelso* feliratából arra következtetnek a régészek, hogy tulajdonosa a Balaton környékén élt és ott használhatta az ezüst étkészletét. *Visy Zsolt* régész szerint „*Angliában végezték a kormeghatározást. A keletkezés felső határa szűkebb értelemben i.sz. 380, de valószínűleg belefér a 4. század vége és az 5. század eleje is.*”

A kincs megtalálásakor valószínűleg sokkal, akár tizenhat-szor több tárgyból állhatott. Egyes hírek szerint a most még ismeretlen helyen őrzött tárgyak között öt ezüstpénz, 37 aranyozott ezüstcsésze és 187 aranyozott ezüstkanál van. A tálak egyike valószínűleg az a darab, amelyet egy császár portréja és négy további császári személy mellképe díszít, és amelyet 1986-ban próbáltak a műkincspiacon értékesíteni. Két korong alakú ezüst lőszerszámdísz, mint a kincs részeit valóban eladták, és tudomásunk van egy Krisztus-monogrammal díszített tálról is, amely valószínűleg szintén a kincshez tartozik, de amelynek hollétéről ma nincs nyilvános információ. (Nagy Mihály régész: Lelőhely nélküli lelet? – Meddig ül még átok a Seuso-kincsen? Magyar Szemle Új folyam XXVI. 5-6. szám)

Régészek légi felvételek alapján feltételezik, hogy Gorsium városa a közeli Sárvíz folyó mindkét partjára kiterjedhetett, amelynek része volt egy hatalmas palota, amellyel összefüggésbe hozzák a Seuso-kincseket.

A gorsiumi feltárasokat több mint negyven évig irányította a magyar régészet egyik meghatározó személyisége, *Fitz Jenő* akadémikus. Gorsium szerintük nem csupán Pannonia császárkultuszának volt a központja, nem csupán ott ülésezett a tartományi gyűlés, hanem az akkor hajózható Sárvíznek a kikötője is volt. A feltételezések

között szerepel az is, hogy a támadó barbárok a hatalmas villát a Sárvíz partján felgyújtották és a védőket megölték. Feltételezik, hogy a fényűző nehéz ezüstedényeket a Seuso palota fűtésrendszerében egy előre kialakított, vagy ötletszerűen használt rejtékhelyre rejtették. *Dénes József* régész viszont kizártnak tartja, hogy az ókori fűtési rendszer lett volna a kincs rejtékhelye. Elmélete alapján a pontos hely meghatározható lenne. *Nádorfői Gabriella* régész: *A Seuso-kincs a késő római kor egyik, ha nem a legjelentősebb lelete, amely a szabadbattyáni palotával együtt bizonyítja, a Római Birodalomnak Pannónia nem szegény határvidéki tartománya, hanem gazdag provinciája volt.*

A régészeti ásatásokat továbbra is folytatják Tác–Gorsium–Szabadbattyán–Polgárdi térségében. A kincs vissza hozatalát követően, a közvetlen archeometallurgiai vizsgálatok és az újabb archeometriai kutatások remélhetően pontosabb válaszokat eredményeznek majd.

Perczes Ferenc nyugdíjas asztalosmester 1974 tavaszán felfedezte az ókori Pannónia eddig ismert legnagyobb, 110 x 120 méter alapterületű késő római kori lakóépületét Szabadbattyán és Úrhida határában a Sárvíz partján. Egy domborművekkel díszített hatalmas ólomüstöt szolgáltatott be a múzeumnak. A megőrzött egykori átvételi elismervény szerint pénzerméket is beszolgáltatót, amiért ezer forintot kapott. Ezt követően azonban *Nagy Árpád* régész, a múzeum munkatársa, egy hitelesítő ásatás után visszatakarás nélkül levonult a helyszínről.

Perczes Ferenc szerint az általa azonosított ókori villa volt a Seuso-kincs eredeti helye, más információk szerint azonban a kincset feltehetően a villa helyétől több száz méterre lévő Kőszárhegyen, 1976-ban *Sümegh József* és *Kolonics György* találta meg. *Sümegh József*ről, aki a helyi kőbányában segédmunkásként dolgozott, Polgárdiban mindenki tudta, hogy 1975–76-ban rendkívül értékes, hatalmas színezüst tálakat, kancsókat talált. *Lelkes Ferenc* később a nyomozás során azt állította, hogy segített *Sümegh József*nek lovaskocsival Polgárdiba befuvarozni az előkerült ezüsttárgyakat, amikor is két üstben negyvenegy nagyobb tárgyat látott. Pár év múlva, 1980. december 14-én, a Pápán katonáskodó leszerelés előtt álló *Sümegh József* felakasztott holttestét egy kőszárhegyi pincében találták meg, amely akkor a polgárdi Borbély család tulajdonában állt. Különös véletlen, hogy a pince bejáratától körülbelül három méterre állt az a szilvafa is, amely alól 1878-ban, gyökerének kiásása közben fordította ki egy gazda a páratlan értékű össze-csukható állvány töredékeit és küldte be a Nemzeti Múzeumba. Az ügyészség akkor is, majd tíz évvel később is öngyilkosságnak minősítette az esetet. 2014-ben *Vukán Béla*, a nyomozást irányító rendőr alezredes arról nyilatkozott, hogy a Seuso-ügy megoldásáról továbbra sem mondanak le.

Az illegálisan kiásott kincsletnek *Sümegh József* honvéd máig felderítetlen halála után veszett nyoma. Ezzel a kincs származási helye

eltitkolhatóvá vált, és a kincset birtoklók bármely új helyet megjelölhettek a Római Birodalom területén. Nem létezett olyan regionális stílus, amely alapján a Seuso-kincset a Római Birodalom valamelyik régiójához közvetlenül hozzá lehetne kötni.

A műkincspiacon

A műkincspiacon először csak egy ezüst kancsót kínáltak fel Londonban, a Mansour Galleryben. *Sir Peter Wilson*, a Sotheby's aukciós cég elnöke magánszemélyként vette meg az első néhány tárgyat, majd amikor újabb darabok bukkantak fel a lelet tárgyai közül, tőkehiány miatt bevonták az üzletbe *Lord Northampton* angol főnemes is. 1984-ben felajánlották a Getty Múzeumnak, azonban *Arthur Houghton*, a múzeum munkatársa felfedezte, hogy hamis papírok igazolják a kincsek eredetét. Ekkor egy régi barátságnak köszönhetően, a Getty múzeum antik osztályának vezetője megmutatta *Szilágyi János Györgynek*, a magyar Szépművészeti Múzeum Antik Osztálya akkori vezetőjének a Seuso-kincseket. *Szilágyi* jelezte ez után, hogy az egyik tálon lévő *Pelso* felirat tulajdonképpen nem más, mint a Balaton latin neve. Ezért, és a műtárgyakat „igazoló” hamis papírok miatt is, a kincs piaci szempontból olyannyira ellehetetlenült, hogy az eladási kísérlet meghiúsult. Ezt követően *Peter Mimpriess*, *Lord Northampton* ügyvédje, egymillió angol fontért maga vásárolt új hamis papírokat Libanonban.

A magyar állam 1993–94-ben négy pert indított *Lord Northampton* ellen tulajdonjoga bizonyítására, de minden per a lord javára dőlt el. A szakértők megalapozatlannak minősítették a magyarok által felhozott bizonyítékokat: azt, hogy az egyik tálon a *PELSO* felirat olvasható. A rómaiak *Pelso*, *Pejso* illetve, *Peiso*, *Peisois*, *Pelsodis lacus* név alatt ismerték a mai Balatont. Szabadbattyánban római villát tártak fel, mely a feltételezések szerint a kincs tulajdonosáé, *Seusóé* lehetett. A magyar szakértők a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött, 1878-ban szintén Polgárdi mellett előkerült, késő római kori ezüstállvány, a *quadripus* összehasonlító anyagvizsgálatától vártak perdöntő bizonyítékot.

1994-ben *Marlia Mundell Mango* és *Anna Bennett* angol művészettörténész, régész-restaurátor publikálta a leletet alkotó tárgyakat, amely azóta is alapvető közlésnek számít a kincsletet értékelő és értelmező, összefoglaló tudományos munkák között. Miután Magyarország (az igényét szintén betervező Horvátországgal együtt) a pert elvesztette, *Lord Northampton* 2006 októberében bejelentette eladási szándékát, így kívánva fedezni egyéb kiadásait. Bár a várható eladási árát több tízmillió angol fontra becsülték, a kincset nem sikerült eladnia. 2006-ban *Lord Northampton* megbízta a Bonham aukciósházat, hogy a lehetséges vásárlók és muzeológusok részére a kincsek nyilvános kiállítását megszervezze. Az angol Múzeumi Szövetség régészei azonban kijelentették, hogy a kétes hírű kincs kiállítása vétene az etikai szabályok ellen.

2006-ban már az angoloknak sem kellett az ezüst étkészlet. 2008-ban *Visy Zsolt* régész, egyetemi tanár összefoglaló előadást tartott a leletről Angliában a Society of Antiquaries of London székházában: „*Ahhoz, hogy Magyarország pe-relhessen, az a kis plusz kellene, amely régóta várat magára, nevezetesen, hogy előálljon valaki egy olyan tárggyal, amelyről hitelt érdemlően bizonyítható, hogy a Seuso-kincshez tartozik, s biztosan Magyarországhoz kötődik*”. *Hajdú Éva* korábbi miniszteri biztos nyilatkozata szerint 2006–2008 között a magyar állam az összes előkerült műkincset (15 db) megvásárolhatta volna tízmillió euróért, az adásvétel azonban ismeretlen okból meghiúsult, nem kizárt, hogy a kincs bizonytalan tulajdonjoga miatt.

2013-ban a Seuso-kincsről megjelent *Visy Zsolt* és *Mráv Zsolt* szerkesztésében *A Seuso kincs és Pannónia* címmel, egy magyar-angol nyelvű, régész-történész szerzők nyolc tanulmányát tartalmazó, tudományos igényű mű. A tanulmányok szerzői: *Visy Zsolt*, *Hajdú Éva*, *Nagy Mihály*, *Tóth Endre*, *Mráv Zsolt*, *Mócsy András* és *Nádorfői Gabriella*.

Az út hazafelé

2012 őszén kapta meg azt a feladatot a *Nagy és Trócsányi Ügyvédi Iroda*, hogy jogszerű megoldást találjon, illetve olyan szerződési struktúrát alkosson meg, amelynek alapján a Seuso-kincsnek nevezett műtárgyegyüttes Magyarországra kerülhet. *Baán László*, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója 2013 decemberében írta alá a szerződést a magyar állam nevében, de a brit hatóságok csak 2014 márciusában adták meg a kiviteli engedélyt. Az igazgató elmondta, hogy Magyarország a teljes kincs tulajdonjogát továbbra is magának követeli. Mivel hamis okmányok bizonyították a műtárgyak eredetét és a tulajdonjogát, nem is lehetett volna megvásárolni.

A kincslet *első hét darabja* 2014 márciusában került vissza Magyarországra, majd a székesfehérvári Szent István Király Múzeumban ki is állították a műkincseket. A lelet vissza hozatalával kapcsolatos ügy részleteit nemzetbiztonsági okok miatt pedig titkosították. Mint később kiderült, *Norman Palmer* brit szaktekintély meghatározó szerepet játszott a megegyezésben, így kerülhetett vissza Magyarországra a kincs.

2017. július 12-én *Orbán Viktor* miniszterelnök bejelentette, hogy hazakerült a Seuso-kincsek további hét darabja is. A Magyarországra vissza-került hét, még hiányzó műtárgy: az Achilles- és a Meleagros-tál, az állatalakkal díszített kancsó, az amfora, a Hippolytos-kancsó és a két, díszítésében a Hippolytos-kancsóéval rokon vödör volt. Az Országházban történt bejelentés alkalmával a miniszterelnök azt mondta: *Kötelességünket teljesítettük, és visszaszereztük a Seuso-kincsek páratlan fontosságú, felbecsülhetetlen értékű lelet együttesének második hét darabját.* ♦♦

(A Wikipédia szabad enciklopédia alapján összeállította: Weltler Ildikó)

Tizennégy plusz egy

A SEUSO-KINCS MA

1. Vadásztál vagy Seuso-tál (ezüst, aranyozott és niellós díszítéssel), szélessége 70,5 cm, tömege 8873 gramm, **2.** Meleagros-tál (ezüst, vésett és domborműves díszítéssel), szélessége 69,4 cm, tömege 8606 gramm, **3.** Achilleus-tál (ezüst, vésett és domborműves díszítéssel), szélessége 72 cm, tömege 11786 gramm, **4.** Geometrikus tál (ezüst, niellós díszítéssel), szélessége 64,2 cm, tömege 7150 gramm, **5.** Amphora (ezüstműves készült dugóval), magassága 38,5 cm, tömege 2506 gramm, **6.** Dionysos-i jelenetekkel díszített kancsó (domborműves aranyozott ezüst), magassága 43,5 cm, tömege 3000 gramm, **7.** Cirkuszi állatjelenetes fedeles kancsó (aranyozott ezüst, niellós díszítéssel), magassága 51 cm, tömege 3983 gramm, **8.** Hippolytos-készlet, vödör A, magassága 22,7 cm, tömege 4436 gramm, **9.** Hippolytos-készlet, vödör B, magassága 22,9 cm, tömege 4478 gramm, **10.** Hippolytos-készlet, kancsó (fedéllel, domborműves aranyozott ezüst), magassága 57,3 cm, tömege 4051 gramm, **11.** Geometrikus kancsó A, magassága 52,8 cm, tömege 2804 gramm, **12.** Geometrikus kancsó B, magassága 55 cm, tömege 2671 gramm, **13.** Kézmosó medence, szélessége, 45,2-46,8 cm, tömege 2118 gramm, **14.** Illatszertartó szelence nyitható kúpos fedéllel (domborműves ezüst), magassága 32 cm, tömege 2051 gramm, **15.** Rézüst, magassága 32,5 cm, szélessége 83,5 cm

„Rejtett kincs”

(Máté evangéliuma, 13: 44)

Dr. Nagy Mihály régész-muzeológus, aki az elsők között, kezdetől folyamatosan végezte tudományos kutató és népszerűsítő munkáját a Seuso-kincs körül, tanulmányában így ír a Magyar Szemle, Új folyam XXIV. 5-6. számában:

„Máté evangélista egyik ismert példázatában utal az olyan emberre, aki elásott kincset talált, ezután azt gyorsan újra elrejtette, majd mindenét eladta, hogy megvehesse a földet. Ez a történet

jól illusztrálja azt a régi – néhány országban ma is élő joggyakorlatot, amely szerint az elrejtett kincs osztja annak a földnek a sorsát, amelyen azt megtalálták. Így tehát a mások által elhagyott kincs törvényes birtokosa az lehet, aki azt a földet is birtokolja, ahol a kincs előkerült.”

A régészprofesszor ugyanezen tanulmánya folytatásában, a 7-8. számban pedig ezt írja:

„Ha a Seuso-kincs átkozott – ahogyan ezt gyakran mondják –, akkor ez azért van, mert

hiányoznak az eredetére vonatkozó információk, illetve ami van, annak a visszatartásához érdekek fűződnek. Az átok nem szükségszerű összetevője egy kincsleletnek. Az átok elszáll, amint a Seuso-kincs teljes régészeti anyaga és dokumentációja nyilvánosan hozzáférhetővé válik.”

Az alábbiakban Nagy Mihály izgalmas és érdekfeszítő írásából adunk közre részleteket.

(A szerk.)

A Seuso-kincs tizennégy darabja

NAGY MIHÁLY LELŐHELY NÉLKÜLI LELET?

Meddig ül még átok a Seuso-kincsen?

[...] Történeti szempontból a kincs két legérdekesebb darabja kétségtelenül a Seuso-tál, és a kincs elrejtésére szolgáló rézüst.

A tál peremét vastag gyöngysor, azon belül a perem felületét aranyozás és nielló berakás díszíti. A perem bal felső szélén egy épület látható, amelyhez két irányból, vadászatról hazatérő emberek közelítenek. A kutatók feltételezik, hogy az épület a tál egykori tulajdonosának villáját ábrázolja sematikus formában.

A tulajdonos nevét egy rövid versbe foglalva találjuk meg, melyet a tál kö-

zépén lévő medallion köré véstek a következőképpen: H(A)EC SEVSO TIBI DVRENT PER SAECVLA MVLT A POSTERIS VT PROSINT VASCVLA DIGNA TVIS. A disztichon nyers fordítása – a metrumot mellőzve – így hangzik: *Maradjanak meg néked Seuso sokáig e hozzád illő edénykéik, és századokig vegyék hasznát utódaid is.*

A tál kivételesen nagy méretű és súlyos: 8873 grammot nyom. Hasonlóan súlyos tálat egy másik, szintén 4. századi kincsből ismerünk, amelyet 1628-ban Trierben találtak. A kincs ugyanolyan monumentális volt, mint a

Geometrikus
kancsó

Seuso-kincs, és összesen 114,5 kilogrammot nyomott. Sajnos a tárgyak nem, csak leírásuk maradt ránk, mivel a jezsuiták a megtalálás után beolvastották. A trieri kincs 9350, 10760 és 11230 gramm súlyú tálakat tartalmazott. Az ezek után következő legnehezebb tál ismét a Seuso-kincshez tartozik: az Achilles-tál (amely még nem került Magyarországra) 11786 gramm súlyú. Az eddig ismert legnagyobb súlyú tál viszont a Kr. u. 388-ban I. Theodosius császár uralkodásának tizedik évfordulójára készített, Madridban őrzött *missorium* (disztál), amelynek súlya 15350 gramm. Ha az azonos rendeltetésű ezüstdarabokat (pl. tálakat) súlyuk szerint listázzuk, akkor azt találjuk, hogy a Kr. u. 4. század első évtizedeiben készített darabok kisebb méretűek és könnyebbek, és az idő előrehaladásával nagyobb és súlyosabb tárgyakat készítettek. Ilyen összehasonlítások alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a Seuso-kincs legjellemzőbb darabjai valamikor a Kr. u. 4. század közepe és vége között készültek.

A Seuso-tál feltűnő jellegzetessége az egyéniesítés: létező személyeket, létező állatokat, létező helyszíneket ábrázoltak. Az ajándékot egy konkrét, nevén szólított személy kapja, a vadászatról hazatérők egy bizonyos ház felé vonulnak. A medalion bal oldalán ábrázolt ló is egy bizonyos, IN(n) OCENTIVS nevű ló, a lakomázók előtti vízfelületre az egyértelműség kedvéért odairták annak nevét: PELSO, ami köztudottan a Balaton római kori neve.

A tárgy kivitelezése is kivételesen magas minőségű: a kutatók egyetértéssel abban, hogy az edényt a Római Birodalom egyik vezető műhelyében készítették. A tál nem sorozatban készült, a rajta lévő képek nem pusztán zsánerek, hanem olyan eseményeket ábrázolnak, amelyek ténylegesen megtörténtek, vagy amelyek bekövetkezése a készítés idején küszöbön állt. Összegezve azt mondhatjuk, hogy ezt a tálát a kor legjobb tudásával felvértezett mester készítette egy központi műhelyben, egy bizonyos alkalomra, egy bizonyos személynek, akinek kedvenc lovát és társadalmi rangjához illő kedvenc időtöltését, a vaddisznó- és szarvasvadászatot is megörökítették a tál medalionjában. Ilyen ritka, egyedi daraboknál több-kevesebb pontossággal meg lehet állapítani a keletkezés körülményeit is. Vajon megtehetjük ezt a Seuso-tál esetében is?

1990-ben, a svájci Augustban, a Seuso-kincssel foglalkozó kerekasztal-konferencián dr. Tóth Endre, a Magyar Nemzeti Múzeum régésze előadásában felvetette, hogy a tál középső medalionjában Seuso és menyasszonya esküvőjét ábrázolták, és a rövid vers az eljegyzésük vagy házasságuk

Geometrikus díszek

2014-ben a kincs nyolc darabját szállították Budapestre, ahol azokat az Országház épületében, majd Székesfehérváron több tízezeren tekintették meg... A kincsnek ez az a része, amelyet Peter Cecil Wilsonnak, a Sotheby's aukciós ház egykori elnökének örökösei birtokoltak. A gyűjtemény ismert részének legrégebbi darabja valószínűleg az a tál, amelynek közepén *geometrikus díszű* medalion látható, ez ismereteink szerint a Kr. u. 4. század első felében készült. Funkcionálisan egységet képez a két *geometrikus díszű vizes-kancsó* és a *kézmósó medence*. Összeköti őket a kancsó testének felső részén, illetve a medence felületén látható, vizet ábrázoló

A két geometrikus kancsó
és a kézmósó medence

hullámos motívum. Mind a hullámmotívum, mind a gyöngy-díszes perem hasonló a *svájci Kaiseraugstban* talált edényeken láthatókhöz, amelyek készítése ideje nem sokkal Kr. u. 351 előttre tehető, készítése helyüket pedig a Naissus (ma Nis Szerbiában) közelében lévő ókori ezüsbányák mellett kialakult műhelyekben kell keresnünk.

(Nagy Mihály
tanulmányából, részlet)

Állatalakos kancsó

Az úgynevezett „állatalakos kancsó” testét tíz lapos oldal alkotja, és a talpa ennek is csillag alakú, tízágú. Füle hasonló az előbbihez, de díszítése már eltér attól: nem domborított, hanem vésett, úgynevezett *nielló*-technikával készült, ami annyit jelent, hogy a véseteket sötétszürke fém-pasztával töltötték ki. Fontos megemlíteni, hogy ilyen sokszög keresztmetszetű, csillag alakú talppal ellátott és nielló díszítésű edények ez ideig kizárólag az egykori galliai város, Treviri (ma Trier, Németországban) területén kerültek elő, abban a városban, amely I. Valentinianus császár uralkodása idején (Kr. u. 364-375) a Nyugat-római Birodalom fővárosa volt, és amelyben ezüstműves műhely is működött.

(Nagy Mihály
tanulmányából, részlet)

Állatalakos
kancsó

alkalmából megfogalmazott jókívánságot tartalmazza. Dr. Dorothy Pikhauz, a Brüsszeli Egyetem munkatársa már korábban felhívta a figyelmet annak valószínűségére, hogy a vers költőjének fejében Vergilius *Georgicon*-ja járt: „A negyedik századi arisztokrata családok jól ismerték Vergilius műveit, és bizonyosan képesek voltak felismerni az utalásokat.” A jelenet illetően értelmezését támasztja alá az a tény, hogy a disztichon költője által használt módszer lényege valójában az allúzió (rejtett utalás), és tudjuk, hogy ezt a módszert a késő római korban a cento* műfajában gyakran használták. Érdemes ebben az összefüggésben megemlíteni, hogy az asztal előtt a földön heverő karikák valószínűleg esküvői koszorúkat ábrázolnak.

A képen további vergiliusi utalást is találunk: a kifeszített baldachin alatti lakoma jelenete hasonlít az *Aeneis*-ben Dido lakomájának leírására – ezt a történetet és képi ábrázolását jól ismerték a késő ókorban. A fenti képet és a Vergilius művére való utalást *Decimus Magnus Ausonius Cento nuptialis* ('esküvői cento') című művének segítségével tudjuk jobban megérteni. Ausonius, a szónok és költő a galliai Burdigalában született és dolgozott egészen addig, míg Kr. u. 365-ben I. Valentinianus udvarába rendelték, hogy a császár első feleségétől, Severától született gyermekének, Gratianusnak a tanítója legyen. Ausonius a cento előszavában leírja a mű keletkezésének körülményeit. Az előzmény ismertetésénél elmondja, hogy Valentinianus korábban (valószínűleg még Kr. u. 368 előtt) maga is írt egy idézetekből összeállított esküvői verset. A germán alemannok elleni egyik hadjárat idején (legkorábban Kr. u. 368-ban), amelyben Ausonius is részt vett, a császár lakomát rendezett, és ennek során versenyre hívta ki a költőt. Hogy megtudja, melyikük a jobb, azt kérte, hogy Ausonius írja újra az ő korábbi költeményét. A császár költeményét nem ismerjük, de nem sokban különbözhetett Ausoniusétól sem terjedelemben, sem formában, sem költői leleményben. Kétségtelenül Ausonius volt a jobb, de ahogy írja „Nem akartam se felülmúlni, se tőle lemaradni, mivel ha kitérek, nevetséges hízélgésem nyilvánvaló lett volna más kritikusok szemében, akárcsak arcátlanságom, ha felveszem a versenyt és felülmúlom őt. Elvállaltam a feladatot, bár némileg vonakodtam...”

A költői verseny szűk körben zajlott, és csak a császár barátai voltak jelen. A verseny alapszabályai közé tartozik, hogy az új költemény szellemisége nem térhet el a modellként szolgáló versétől, és a közönségnek a modellt is ismernie kell, hogy megítélhesse a két költő közötti különbséget, Ausonius versében tehát tükröződnie kell a császár versének. A patchwork-szerű költemény, amely a cento műfajának megfelelően teljes egészében

Vergilius-idézetekből állt össze, Dido, majd Evandrus egy szabad ég alatt tartott lakomáját írja le. A versben – akárcsak a tálon ábrázolt jelenetben – a vendégek kereveten hevernek, akiknek a szolgálk kecskehúst, halat, dām-vad- és szarvashúst kínálnak. A versben és a medalionban is megjelenik a *dextrarumiunctio*, a jegyesek kézfogása; a versben esküvői ajándékként ezüsttálat említenek, és tudjuk, maga a Seuso-tál is az lehetett. Ausonius verse és a kincs egyes darabjai között további hasonlóságokat találunk: a versben gyöngyös aranydiadémot említ a költő, a kincs két vödörnek aranyozott fülei pedig gyöngykereten fekszenek; a versben említett négy ifjú arany *torquesszel* (nyakpereccel) a vödörfülek csuklójához helyezett négy ifjút idézi, akik nyakában szintén vastag nyakéket látunk. Meg kell említeni, hogy a Kr. u. 4. században a *torques* a császári testőrök jellegzetes viselete volt – ahogyan ezt például I. Theodosius missoriumán világosan láthatjuk. Szintén fontos tény, hogy a trieri kincsben is volt egy vadászjelenetet ábrázoló aranyozott vödör, amely súlyosabb volt (5150 vagy 5610 gramm), mint a Seuso-kincs vödre (4435, illetve 4478 gramm).

Ausonius költeményében a hosszú életre és utódokra vonatkozó jókívánságok a Seuso-tál versének hasonló kívánságait juttatják eszünkbe. Utóbbinak szerzője törekedett arra, hogy a felsorok végei rímeljenek, de az eredmény aligha nevezhető remekműnek; valójában gyenge munkáról van szó, amelynek szerzője biztosan nem lehetett egy Ausoniushoz fogható költő. Ha – a sok hasonlóság ellenére – nem ő a szerző, akkor ki lehetett? Ki engedhette meg, magának, hogy egy kimagaslóan értékes ajándéknak

Seuso-lakomája a tálon, részlet

szánt tála egy gyenge verset írasson, ami kiválthatta a szemlélők bírálatát? Lehet, hogy a verseléssel próbálkozó *Valentinianus* volt a szerző? Nem tudjuk bizonyítani, de a lehetőséget ki sem zárhatjuk. A medalion köré írt vers Ausonius hatását mutatja, aki legtöbb epigrammáját éppen a császári udvarban írta. Ha munkahipotézisként elfogadjuk, hogy van kapcsolat a *Valentinianus* verse alapján újraírt ausoniusi vers és a Seuso-kincs között, akkor a Seuso-tál készítésének idejét Kr. u. 365 és 368 közé kell helyeznünk.

Van bármi okunk azt gondolni, hogy *Valentinianus*, akit szigorú, néha kegyetlen katonának tekintettek kortársai, érdeklődött volna a költészet és a művészetek iránt? A válasz igen, hiszen életrajzírói kifejezetten említik, hogy érdekelte az irodalom, szépen írt, maga is tervezett katonai építményeket, tudott festeni, és méhviaszból vagy agyagból ügyesen formázott szobrokat. *Valentinianus* kortársa, a történetíró *Ammianus Marcellinus*, aki korábban a császári gárdában szolgált, megjegyzi, hogy a császár élvezte a mértéktartó, de jó ízléssel megrendezett lakomákat.

Miután a medalion készítésénél az ötvös minden apró részlet ábrázolására – beleértve a lószerszámokat és a textil szövését is – ügyelt, és miután a konkretizálást feliratok is egyértelművé teszik, arra kell gondolnunk, hogy a főbb szereplők fiziognómiai vonásainak valóságghű ábrázolására is törekedett. Kétségtelen, hogy a tál kellős közepén ábrázolt fiatal férfi *Seuso*, akinek az ajándék készült. Jobbján ül hitvese, és a jelenet azt az ünnepi pillanatot ábrázolja, amint a házasság és harmónia jeleként kezüket egymás felé nyújtják. *Seuso* balján egy idősebb férfi ül, aki az ifjú pár felé fordulva,

ajkához emelt poharát éppen egészségükre üríti. A jelenetnek ez a része közvetlenül kapcsolódik a medalion körül olvasható felirathoz: a mintaként szolgáló valódi szituációban a férfi a versben megörökített jókívánságok elmondása után hajtotta fel poharát. Ez a főszereplőhöz legközelebb ülő vendég lehet az, aki a jókívánságokat versebe szedte, az ezüsttálat megrendelte, és odaajándékozta az ifjú párnak. Érdemes őt közelebből is szemügyre venni. Az ötvös robusztus testalkatú, nagy fejű férfit ábrázolt, akinek dús, egyenes szálú hajában a nagyobb tincsek között egyenes választóvonalak húzódnak. Szeme nagy, hangsúlyos szemöldökkel keretezve, erőteljes álla kissé előreugrik, feltűnő az egyértelműen vastagnak ábrázolt, tokásodó nyak. Ez a leírás pontosan illik az *idősödő Valentinianus*-ra, ahogyan az a firenzei Uffizi-ben őrzött portréján, az őt ábrázoló barletti kolosszus fején, vagy aranypénzein is megfigyelhető. [...]

Nem elhanyagolható szempont, hogy a megrendelőnek – azon túl, hogy ismerte és fontosnak tartotta az ábrázolás tartalmát – olyan pozícióban kellett lennie, aki megengedhette magának, hogy megbízást adjon egy, a birodalom nyugati felében működő központi műhelynek, s hogy ezt a művészi programot meg is valósítsa. Kevés ilyen ember lehetett, de az irodalom és a képzőművészet iránt érdeklődő, dél-pannoniai születésű *Valentinianus* biztosan közéjük tartozott. A megrendelő mellett ugyanilyen fontos a megajándékozott személye. Szoros kapcsolatban kellett álljanak, hiszen enélkül nem értették volna a tálon lévő személyes utalásokat; mindketten ugyanabban az intellektuális közegeben kellett éljenek, ugyanis anélkül nem értették volna a kép és a szöveg rejtett utalásait. Mindketten tisztában voltak azzal, hogy miért kell a tálon szerepelnie a *Pelso* és az *Inocentius* neveknél, és azzal is, hogy miért éppen olyan a vers nyelvezete, amilyen. Egy dolog biztos: mind az ajándékozó, mind a megajándékozott római iskolázottságú volt, de műveltségükben a régi római arisztokráciától eltérően, helyi színek is megjelentek, és mindketten ismerősen mozogtak Pannoniában. A Seuso-tál készítésének körülményeit vizsgálva meg kell említeni, hogy az a fajta konkretizálás, amely a tálon kis feliratos címkék alkalmazásával jelenik meg, éppen Trierből ismert, ahol egy bronzkorongon ugyanúgy egy címkébe írták a ló nevét, mint a Seuso-tálon. A tálon olvasható lónév bepillantást enged a 4. századi névadási szokásokba. Az *Inocentius* jelentése 'ártatlan', de a ló ezt a nevet valószínűleg éppen ellentétes tulajdonsága, szilajsága miatt kaphatta. *Valentinianus* kortársa, a már említett *Ammianus Marcellinus* említi, hogy a császár trieri palotájában két emberevő vad nőstény medvét tartott, amelyek közül az egyiknek az *Innocentia* nevet adta. (Ez a név az *Innocentius* név nőnemű alakja).

A *Seuso* név mind ez ideig ismeretlen más ókori forrásokból: csak egyetlen helyen, a tálon fordul elő. Valószínűleg nem is „hivatalos” név, hanem olyan, amelyet a rokonság vagy a közeli barátok használtak. A név formailag a jól ismert germán személynévek úgynevezett *erweiterte Kurzform* csoportjába tartozik, ahol az eredeti nevet egyetlen szótagra rövidítik (ebben az esetben *SEV-*), majd hozzáteszik a *-SO* kicsinyítő képzőt. Hasonló nevek ritkán fordulnak elő, de néhányat ismerünk a Kr. u. 4. század második feléből. [...]

Ami a neveket illeti, tudjuk, hogy a germán arisztokraták egy része római nevet viselt akkor is, ha a birodalom területén kívül lakott. A *Seuso* névnél – mivel a név töve a germánból nem vezethető le – azt kell feltételeznünk, hogy egy római nevet, mint pl. *Severus* rövidítettek és használtak germán módra. A germán eredetű, de rómaiává vált ismert személyekre a fentiekben kívül is lehet példákat sorolni, és meg kell jegyezni, hogy a magas, szőke, kék szemű *Valentinianus*-ról is feltételezték, hogy germán származású volt. Mielőtt császárrá választották volna, ő maga is a császári elit lovas testőrség második szakaszának parancsnoka volt (az első a rokona, a szintén pannoniai *Flavius Equitius*), és tudjuk, hogy ebben az időben a testőrséget jórészt a germánok közül toborozták, noha rómaiak is voltak közöttük. *Valentinianus* katonai előjárója a germán *Dagalaifus* volt, aki döntő szerepet játszott abban, hogy őt válasszák meg császárnak. *Valentinianus* germán származására nincs bizonyíték, de feljegyezték, hogy a császárválasztáskor katonái germán szokás szerint pajzsra emelve vitték a városba. Ekkor, közvetlenül császárrá választása után az egyik szenátor (akinek anyanyelve görög volt, de mint szenátor, latinul is jól tudott) egy nyilvános ünnepségen *Valentinianus*-hoz és öccséhez, *Valens*-hez intézett beszédében mondta, hogy nem érti nemzeti

Illatszeres szelence

A hatodik edény, amely Magyarországra érkezett – egy hengeres testű, kúpos fedelű szelence –, viszont egy hölgy piperekészletéhez tartozott. A doboz belsejében hét kerek lyukkal ellátott lemez található, amelyben valamikor ezüst- vagy üvegfialákat tartottak. Ez utóbbiak hollétéről jelenleg nincsenek ismereteink. A szelencét a Rómában talált esquilinusi kincs hasonló rendeltetésű két dobozához hasonlíthatjuk, amelyek a Kr. u. 4. század közepén egy fiatal pár számára készültek esküvői ajándékként. Ezek közül az egyikben öt ezüstfiola volt. Az esquilinusi kincs elrejtését a 4. század végére, vagy az 5. elejé-

re keltezhetjük. A Seuso-kincs illatszeres doboza abból a szempontból is jelentős, hogy az aljára egykori használója feliratot karcolt. A római kori ezüstökön általában nem ritka a bekarcolt, vagy pontozószerszámmal beütögetett felirat vagy személynév, de a Seuso-kincshez tartozó tárgyakon csak ritkán, például a geometrikus díszű tálon fordul elő, amely – mint korábban szó volt róla – valószínűleg a kincs legelső darabja, tehát ennek esetében volt a legtöbb idő arra, hogy a használat során valamilyen jelzést karcoljanak bele.

(Nagy Mihály tanulmányából, részlet)

Illatszeres szelence

nyelvüket, amelyet az udvarban használnak. Valentinianus és Valens latinul és görögül is tudott, tehát a legszűkebb körben egy harmadik, „nemzeti” nyelvet használhattak.

Egyértelmű, hogy *Seuso és hitvese keresztény volt*, ahogyan ezt a medalion fölött a vers kezdetéhez illesztett Krisztus-monogram mutatja. A monogram segít a tál készítésének keltezésében, hiszen ilyen monogramot legkorábban elméletileg Kr. u. 312. október 28-a után használhattak, amikor Nagy Konstantin császár győzelmet aratott Maxentius felett. (A császár ekkor látta azt az álmot, amelyben a Krisztus-monogram szerepelt.) Nem használhatták a monogramot a pogánysághoz visszatért Julianus császár uralkodása (Kr. u. 361-363) idején, tehát a Seuso-tál készítésére a legkorábbi, szóba jöhető időpont Julianus halála után, 363 júniusa.

De ki lehetett Seuso? A kérdés megválaszolásához a kincs vizsgálatából kell kiindulnunk, amelynek sajnos csak egy részéhez férnek hozzá a kutatók, de ez a töredékes rész is súlyosabb, mint a kicsit korábbi, Svájcban megtalált kaiseraugsti kincs. Ez utóbbi tulajdonosa egy olyan tiszt lehetett, aki Kr. u. 351-ben a császári udvarban teljesített szolgálatot, és egy katonai egység, talán éppen a testőrség egyik osztagának parancsnoka volt. Az ennél jóval nagyobb szabású Seuso-kincs tulajdonosa legalább hasonló rangú személy lehetett. A Seuso-kincset összevethetjük a Kr. u. 4. század közepén készített esquilinusi kincssel is, amelynek tulajdonosa a *Turciusok* egyike volt, egy olyan család tagja, akik közül egy a konzuli tisztségig is eljutott, és a családtagok közül két személy is betöltötte Róma város prefektusi tisztségét. Ez a család a római társadalom legfelső rétegéhez tartozott.

[...] A kincshez tartozó két ezüstvödör fülei egyértelműen diadémát formáznak, és pontosan úgy néznek ki, mint amilyeneket I. Valentinianus viselt 40 és 50 éves kora között, tehát Kr. u. 364 és 371 között, ahogyan ezt – többek között – egy Koppenhágában őrzött szoborfejen, vagy a császár aranypénzein is láthatjuk. A császári hatalmi jelvény bármilyen használata aligha volt lehetséges az uralkodó tudta és beleegyezése nélkül. Több olyan esetről is megemlékeznek történeti forrásaink, amikor ilyesmiért halállal büntettek embereket. [...]

Most még nem tudjuk biztosan, hogy ki volt Seuso, de jó okunk van feltételezni, hogy a Kr. u. 4.

század második felében ő is a római társadalom legfelsőbb, elitrétegéhez tartozott. Volt valaki a császári udvarban, aki majdnem követte Valentinianust a trónon, és akinek talán megengedte a császár, hogy az el nem nyert méltóságjelvényt, mintegy utalásként

Dionysos-i
jelenetekkel
díszített
kancsó

arra, hogy egyszer közel került hozzá, használja. Ennek az embernek Severus volt a neve és Kr. u. 367 és 372 között a császári palota gyalogos csapatainak parancsnoka (*magister peditum*) volt. Történeti forrásaink néhányszor említik őt, és ezekből arról értesülünk, hogy Valentinianus közeli bizalmasa volt. A történetíró Ammianus számol be 366-367 telének eseményeiről, amikor a császár Reimsben tartózkodva súlyosan megbetegedett: „Ebben az időben Valentinianust súlyos betegség kínozza, és már felkészült a halálra. Ekkor a császár környezetéhez tartozó gallok egy titkos összejövetelükön Rusticus Iulianust, a császári levéltár főnökét jelölték uralkodónak...” a gallokkal szemben. „Mások viszont nagy buzgalommal Severus gyalogsági parancsnok mellett törtek lándzsát, akit arra alkalmas férfinak tartottak. Valóban, noha mogorva és barátságtalan ember volt, mégis tűrhetőbb és minden tekintetben különb az előbbinél.” Ammianus nem szól arról, hogy Severa császárné (és anyja) hogyan viszonyult a két jelölthöz, de tény, hogy a császárné elérte, hogy fiát, Gratianust augusztus 24-én *augustus*-nak kiáltásák ki. Nem szól az udvarban lévő erős és népes pannoniai érdekcsoport szerepéről sem (hacsak nem őket fedi a „mások” megnevezés), holott ők alapvetően érdekeltek voltak a hatalom megtartásában. Az, hogy Severus mint utód komolyan szóba kerülhetett, azt jelzi, hogy nagyon közel állhatott az uralkodó rokonságához, ha Severa császárné és anyja, a pannoniai érdekcsoport, illetve a Valentinianus karrierjét a császárrá választás időpontjától egyengető másik nagyhatalmú rokon, Equitius számára is elfogadható volt. Úgy tűnik, először egy családdhoz nagyon közel álló személy, Severus, majd egy családtag, Gratianus volt a jelöltjük. Severa császárnéről kevés forrás szól. Annyi bizonyos, hogy pannoniai volt, és itt vette feleségül Valentinianus, amikor keresztény hite miatt egy időre vissza kellett vonulnia a katonai pályáról. Gyermeük, Gratianus is Pannoniában született. Befolyásos asszony lehetett, aki férje halála után is beleszólt az udvar politikai ügyeibe.

Az utódlás kérdésében másként vélekedhetett viszont Valentinianus, aki felgyógyult betegségéből. Gratianus kikiáltása után hamarosan elindult Trierbe, amikor „*azt a lesújtó hírt kapta, hogy Britannia a barbárok lázongása folytán nyomorúságos helyzetbe jutott... Ez a hír nagyon lesújtotta a császárt, kiküldte tehát Severust, az udvari testőrség comesét, hogy ha kedvező alkalom kínálkozik, hozza helyre a kudarcokat. Őt azonban hamarosan visszahívta.*” Néhány hónappal később Severus, mint az egyik főparancsnok, részt vett a császár alemannok elleni hadjáratában (talán ekkor került sor a fentebb említett költői versenyre is). Ammianus tudósít egy Kr. u. 370-ben Galliában a szászok ellen vezetett katonai akcióról is, amelyet Severus a gyalogság parancsnokaként vezetett. A császári rendeletek gyűjteményét tartalmazó *Codex Theodosianus* két alkalommal említi Severust mint katonai parancsnokot, Kr. u. 371. december 23-án és 372. április 24-én. Utoljára akkor hallunk róla, amikor I. Valentinianus maga vezetett egy hadjáratot, hogy elérje célját, amelyet mindennél fontosabbnak tartott, hogy Macrianus alemann királyt élve elfogja. A Rajnán átkelő csapatokat Severus vezette. Már majdnem foglyul ejtették a királyt, de annak sikerült elmenekülnie. Valentinianus így a dicsőségtől megfosztottnak érezte magát, amely nem az ő, és nem is hadvezéreinek hibájából következett be. Trierbe visszatérve dühében örvengött, és talán ez lehetett az az időszak, amikor elérkezettnek látta az időt, hogy megszabaduljon túl népszerűvé vált régi bizalmasától, aki kis híján örökebe lépett. Nem tudjuk, mi történt Severusszal a kudarcba fulladt hadjárat után, Ammianus sem szól róla, ami valószínűleg annyit jelent, hogy a közeletben ezután nem játszott komoly szerepet. Mint sok más katona, ő is visszavonulhatott birtokára, ami a *Pelso tó* mellett terült el. [...]

Térjünk vissza a kincs tárgyaihoz!

A nyolcadik tárgy, amely Magyarországra érkezett, egy nagy rézüst, amelyben az ókor folyamán a Seuso-kincset elrejtették.

Az üst belső falán az idők folyamán ásványi lerakódás keletkezett, amely körbevette a tálak peremét, így a lerakódásban megmaradt a tálperemek lenyomata. Ezzel egyértelműen bizonyítható, hogy a kincs tárgyait valóban az üstbe helyezve, egyszerre rejtették el. Még a rakodás sorrendjét is meg lehet állapítani: díszített felükkel lefelé fordítva a Meleagros-tálat helyezték alulra, rá az Achilles-tálat, és legfelülre a Seuso-tálat.

Az üst formája nagyon jellegzetes: fent a pereme kifelé hajlik, a nyaka

A nagy rézüst

hengeres alakú, válla kicsit kiugrik, a test lefelé kissé kiszélesedik, az üst alja pedig domború volt. Hasonló formájú, különböző méretű üstöket ismerünk a Rajna- és Duna-menti tartományokból, és a római határtól (*limes*) északra elterülő germán területekről. A Seuso-kincs üstjének készítése technikája is ritka: a felső részt két lemezből kalapálták ki, majd rövidebb oldalait egymásra lapolva, egy függőleges szegeccsorral erősítették össze. A domború fenéklemezt egy harmadik darabból alakították ki, és fogazott, forrasztott varrattal erősítették az oldallemezekhez. Ez a készítése technika a Kr. u. első öt évszázadban csak Pannónia területéről ismert – kivéve két darabot Pannónia nyugati határának másik oldalán, amely exportként kerülhetett oda. Mintegy harminc ilyen technikával készült edényt találtak a Balaton környékén és a dunai határ mentén. Az a kisebb csoportot képező edénytípus, amelybe a kincs üstje is tartozik, úgy készült, hogy a fenéklemezt fogazott varrattal kötötték az oldallemezhez, és utóbbin függőleges szegeccselés van, ilyen szerkezetű edényeket kizárólag a Balaton környékéről ismerünk, a 4. századi régészeti leletanyagból. ➡

*

[...] A Seuso-kincs teljes történetét illetően jelenleg több a kérdés, mint a biztos válasz. Következésképpen ma csak annyit tehetünk, hogy egy kirakós játék összeillő darabjait egymás mellé helyezzük, de nem látjuk a teljes képet, és az „átok” sem múlik el a Seuso-kincsről addig, amíg a hiányzó részeket visszatartják.

(Magyar Szemle, Új folyam XXIV. 7-8. szám)

* A cento olyan „patchwork-szerű” verses mű, amelyet teljes egészében más szerzők műveiből kölcsönzött sorokból, vagy még rövidebb idézetekből állítottak össze. Az ilyen verseket csak az érti, aki ismeri azokat a műveket, amelyekből az idézetek származnak.

LEXIKON: Nagy Mihály (Kaba, 1957) régész-muzeológus. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen végzett, a történelemtudományok kandidátusa címét a Magyar Tudományos Akadémián szerezte. 1983-tól a Magyar Nemzeti Múzeum Római Gyűjteményének vezetője, illetve a főigazgató tudományos titkára volt. Tudományos főmunkatársként több kiállítás fűződik nevéhez. Ezek közül kiemelkedik az *Első kínai császár cseréphadserege* (1988), illetve a *Lapidarium – a Magyar Nemzeti Múzeum Római Kötára*, állandó kiállítás (1998). A Seuso-kincs tulajdonjogáért folytatott perben szakértő tanúként képviselte a kormányt (1990-1993). 1998-tól az újonnan létrehozott Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában részt vett a Műemléki és Régészeti Főosztály felállításában, amelynek vezetője is volt. 2008 és 2010 között az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatóságának szakértője. 2010-től az Emberi Erőforrások Minisztériumában tanácsadó. Rendszeresen publikál és tart előadásokat nemzetközi és hazai fórumokon.

DÉZSY ZOLTÁN

A SEUSO-KINCS, AMELY A MIÉNK

A filmrendező előszava

A Seuso-kincset nemcsak az ország, hanem a nemzetközi tudat is számon tartja, többnyire jól ismeri, vagy legalábbis hallott róla. A mesébe illő, felbecsülhetetlen értékű ezüstműtörténete valódi kulturális krimi, amelyre a kilencvenes évek elején figyelt oda először a világ. Dokumentumfilmsként azonnal tudtam, hogy ez a történet az, amelyet fontos feldolgozni, végig nyomon követni. Három évig dolgoztam a film első részén, amelyet a Magyar Televízió először 1997-ben sugározott*. A téma kutatását nem adtam fel: reménykedtem a dramaturgiai fordulatban, például új tárgyak felbukkanásában, illetve a kincsek hazahozatalában. Éveken keresztül köztévés riportjaimbán igyekeztem napirenden tartani az ügyet, s végtelenül megörültem, amikor megtudtam, hogy van esély visszaszerezni a kincs legszebb darabjait. Ez a rendkívüli fordulat adta az aktualitását annak, hogy leforgassam a film második részét, bemutassuk a kincs hazahozataláért végzett erőfeszítéseket, közkinccsé tegyük a kincs útját a külföldi trezortól a Parlamentig**.

Néhány alapinformáció a kincsről.

A szűkebb értelemben vett Seuso-kincs összesen *tizennégy ezüstműtárgyból* és egy méretes *rézüstműből* áll. Ez utóbbi szolgált arra, hogy a tárgyakat elrejtésük benne. A tizennégy tárgy között négy nagyobb ezüstműtál található, közülük a legismertebb, a feliratot is hordozó Seuso-tál, ám érdekes ábrázolásai révén az Achilles-tál és a Meleagrosz-tál is jelentős emlékek.

A Seuso-kincs valójában sokkal több darabból állt. A Pécsi Tudományegyetem régészeti tanszékének tanára szerint akár több száz (!) darabja is lehet. A kincs részét képezi feltehetően az a quadripus-négy lábú állvány –, amelyet 1878-ban találtak Polgárdi közelében, Kőszárhegyen. A quadripus díszítésű szolgáló gyöngysor és a griffek visszaköszönnek a Seuso-kincs több darabján, és az anyaga is erős egyezést mutat. Döbbenetes, hogy a négy lábú állvány pontosan abból a szőlőlugasból került elő 1878-ban (a gazda kivágott egy szilvafát, és kiásta a gyökereit is), ahol 1980-ban holtan találták a Seuso-kincsekkel összefüggésbe hozott *Süsmegh Józsefet*. Mindez azt sugallja, hogy a kincsek lelőhelye valahol Kőszárhegy településen volt, egy elfeledett, római kori szőlőpincében, melyet a hegy bányászásakor fedeztek fel a kőbánya dolgozói és Süsmegh, akinek a kincsek miatt kellett meghalnia.

Ettől kezdve titkosszolgák, kufárok és befolyásos emberek, kémek és ex-terroristák kezén ment keresztül a lelet, míg el nem jutott Londonba, a Sotheby's Aukciósház elnökéhez, aki *Lord Northampton*ot kérte fel strómanak. A közvélemény többé-kevésbé ismeri a leletért indított New York-i per történetét is, amelyet egyértelműen ügyvédi baklövés miatt vesztett el Magyarország. Az, hogy 2014-ben, majd 2017-ben mégis hazakerült a lelet, az pedig kétségtelenül annak a stratégiának köszönhető, hogy az ország soha nem mondott le a visszaszerzéséről. Hosszas tárgyalássorozatot követően visszakért a kincs, mégpedig jogtisztá körülmények között, senki által meg nem kérdőjelezve tulajdonjogunkat.

Az érdeklődés óriási: a *Magyar Nemzeti Múzeum* hamarosan állandó kiállításon mutatja be kulturális örökségünk páratlan darabjait.

Rendezőként az volt a dolgom, hogy dokumentáljam a kincs útját és az érte folytatott küzdelmet, bemutattva az eddig ismeretlen hátteret. A 91 perces dokumentumfilmet 2016 tavaszán mutatta be az Uránia Nemzeti Filmszínház, majd kétszer is sugározta a Duna World. Megtekinthető a neten is: https://www.youtube.com/watch?v=yf62_-yB1zM. ➡

* *A Seuso-kincsek rejtélye*; rendező, riporter Dézsy Zoltán, gyártási év 1994.

** *Seuso II.*; rendező, riporter Dézsy Zoltán, 2016.

LEXIKON: Dézsy Zoltán (Budapest, 1956) filmrendező, szerkesztő-riporter, egyetemi oktató pályafutása újságíróként indult, majd a Magyar Rádió riportere lett (az Ötödik sebesség és a Táskarádió készítésében is közreműködött). A Magyar Televízióban 1987-ben kezdett dolgozni, s kisebb-nagyobb megszakításokkal 2006-ig ténykedett itt (együtt dolgozott többek közt Chrušinák Alajossal, Papp Endrével, Vitray Tamással, Siklósi Beatrixszal), elsősorban a Közművelődési- és Oktatási Műsorok Szerkesztőségében. 2006 nyara óta független alkotó. Tanít az MTVA és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Médiaakadémiáján, illetve a Zsigmond Király Egyetemen. A Magyar Filmakadémia tagja. Első nagyjátékfilmje *Az ügynökök a paradicsomba mennek* (2010) a rendszerváltást dolgozta fel. Dokumentumfilmjei: *Pincebörtön I.-II* (1994), *A Seuso-kincsek rejtélye* (1997), *Seuso II* (2016). Filmdráma: *Elment az őszöd* (2013). Portréfilmek: *Teller Edénél Palo Alto-ban*, *Chrušinák Alajos*, *Nemeskürty tanár úr...*

Rendezői megjegyzés: A SEUSO II. megtörtént eseményeket dolgoz fel. Egyes jeleneteit dokumentumok, tanúvallomások és a rendelkezésünkre álló információk alapján rekonstruáltuk. A felvételek különböző technikákkal 1995 és 2016 között készültek.

(Részletek a Seuso II. című dokumentumfilm írott változatából.)

Kőszárhegy, 70-es évek közepe

Dézszy Zoltán rendező: – Köszöntöm önöket, Dézszy Zoltán vagyok. Ez a különös hely, a kőszárhegyi bánya ma már nem is vitatottan, a Seuso-leletként ismert római ezüstkincseket rejtette másfél évezreden keresztül. Miután Magyarország visszaszerezte leggyönyörűbb darabjait, tisztább ugyan a kép, de még mindig rengeteg a talány körülötte. Két évtizede kísérem figyelemmel a történetet, és úgy képzelem, hogy amit most önök elé tárok, a lehető leghitelesebben mutatja be a hátteret. És azt gondolom, hogy ez a történet már nem csak a Seuso-ról szól, hisz ma ennyit lehet tudni, holnap már kevesebbet, mert a tanúk lassan elfogynak. Jöjjenek velem egy időutazásra, röpjünk vissza az időben, a helyszín a kőszárhegyi domboldal, a dátum 1980 decembere.

Sümegeh József története

(Kincskeresők, katonák, Sümegeh József hajdani társai, ismerősei szerepelnek a jelenetben, majd egy névtelen, baseball-sapkás férfi szólal meg először.)

– Sajnos, őneki sikerült rátalálnia egy ókori leletre, és ezért megölték.

S. Katalin: – A polgári ipartelep kőbányájánál, a vezetőség sofőre voltam akkoriban, és gyakran szállítottam Sümegeh Józsefet. És szállítottam vele együtt a kincseket is. Sokat beszélgettünk, többször találkoztunk, elég szoros volt a kapcsolatunk. Elmondta, hogy olyan nagyobb tárgyak is vannak, amelyek terjedelmük miatt nem férnek bele az ő hátizsákjába, de a súlyuk miatt sem. Annak a kincsnek, amelyet én nála láttam, kilencven százaléka biztosan mind ezüst volt.

Lelkes Ferenc (Sümegeh József társa): – A helyet maga Sümegeh József találta. Én ezután kerültem bele, segítettem neki az elszállításban, egy-két alkalommal az eladásban, ennyi.

Dézszy Zoltán: – Mi volt itt Sümegeh József munkája?

Horváth György: – Kisegítő munkás volt, fűrészárakat hordott, olajért kellett menni, segített átállni, amikor egyik helyről a másikra álltunk át a gépekkel. Jó munkaerő volt, akármit rá lehetett bízni, elvégezte. Szerény volt, nem ivott, rendes gyerekek ismertem meg.

Sümegeh Erzsébet (S. J. testvére): – Nagy terve, vágyai voltak. Házat szeretett volna építeni magának, családot alapítani, telket már vásárolt is, építőanyagot gyűjtött.

(Polgári, a volt Sümegeh-porta)

Strasszer István: – Áthívtam a család lakásába, hogy gyere, nézd már meg az arany érmegyűjteményemet, de mellette tudok neked mutatni más dolgokat is. Ez olyan '77 körül lehetett.

Harmath József: – Mutatta, de nem hittük el, hogy az ezüst, mindenki ónnak vélte. Én meg csupa ócskaságnak, megmondom őszintén, mondtam neki, hogy ócska holmi ez, nem való semmire.

Födelmesi István: – Én is láttam Jósánál egy kiskancsót, egy nagyobb kancsót, aztán egy kis tálat...

Harmath József: – Legalább tizenöt-tizenhat tárgy, amelyre úgy visszaemlékszem.

Strasszer István (egy fotóra mutatva): – Ebből a nagy tárgyból volt szerencsém egyet-kettőt megfogni, megsmirglizni, kibetűzni...

Dézszy: – Smirglivel tisztította?

Strasszer: – Sajnos, elég durva eszköz, de azzal tettem. Látszik a nyoma is.

Dézszy: – Tehát, ha látná, meg tudná mutatni az eredetit?

A Seuso kincs és a televízió

Szemanúk és riportalányok kerestetnek

Strasser: – Meg tudnám mutatni. Azt az Á-n a C-betűt, meg a többit is meg tudnám mutatni. Én smirgliztem le, voltam olyan buta.

Lelkes: – Egy részük a pincénél maradt, amelyet ő ismert, én, mint segítő vettem ebben részt, és néhány darab így került hozzám... Apám tehetete el, végül is ő vigyázott rájuk akkor, és azóta sem tudom, azzal a három darabbal mi lett. Hát, még akkor nem tudtam én sem, hogy mi ez, '87-ben adtam el egy darabot Székesfehérváron.

Vukán Béla r. alezredes (Nemzeti Nyomozó Iroda): – A fiatalember körülbelül négy-öt évig birtokolhatta feltételezésünk és adataink szerint ezeket a tárgyakat. Úgy gondoljuk, és a nyomozati adatok arra utalnak, hogy '75 vagy '76 táján találhatta meg ezeket a tárgyakat a lakóhelye közelében. A tárgyak egy részét megpróbálta elcserélni, értékesíteni, hiszen ő érmegyűjtéssel foglalkozott, a tárgyak más részét pedig elrejtette.

Kulcsár István

Dézszy: – Ez itt a *Borbély-pince*, amely 1980-ban romos volt és elhagyatott. Sümegh József itt tárolta a Seuso-kincseket. Ezt az is bizonyítja, hogy a tálakon megtalálták a pince talajának anyagmaradványait. Itt ölték meg Sümegh Józsefet.

Vukán: – A nyomozás során egyértelmű bizonyítékok merültek fel arra, hogy a haláleset helyszínén lehetett elásva az a bizonyos üst, amelyben a Seuso-kincs nagyobb, díszesebb, jelentősebb tárgyai voltak elhelyezve, hiszen a földmintát összehasonlító vizsgálatok nagyon kategorikusan azt az eredményt mutatják, hogy az az üst feltehetően abban a pincében volt elásva, elhelyezve több éven keresztül, ahol ezt a fiatalembert felakasztva megtalálták.

Horváth: – Amikor az alacsony ajtóhoz értem, benéztem, láttam deréktól lefele egy embert, előbbre jöttem, s akkor vettem észre, hogy a Sümegh József az.

Sümegh Erzsébet: – Megdöbrentünk, mert nem tudtunk róla, hogy neki olyan gondja-baja lett volna, ami miatt öngyilkos lehetett volna.

Vukán: – Sümegh József 1979 és 1980 között szolgált sorkatonaként a pápai laktanyában. A nyomozás során adatok merültek fel, adatok keletkeztek arra vonatkozóan, hogy ez a fiatalember néhány tárgyat bevitt, megmutatott az előjáróinak.

Dézszy: – Hogyan épült föl egy alakulat, például egy dunántúli laktanya?

Zsuhár Árpád (volt katonai elhárító): – Nem

Több mint húsz esztendővel ezelőtt kezdődött a Seuso kincs rejtélye. Rendőröknek, régészeknek, bíróságoknak, minisztériumoknak, politikusoknak és riportereknek máig is munkát ad.

Borbély Péter

A Magyar Televízió visszatérően vetíti egy filmet, hogy a nyilvánosság erejével sikerül felhívni valakit vagy valakit, akik képesek bizonyítani, hogy a kincs Magyarországra került-e. Sőt, azt sem tartja kizártnak, hogy igazolható a régészek állítása, és lapangó, a leletegyütteshez tartozó tárgyak kerülnek elő.

Dézszy Zoltán műanyagból elkészítette a kincseket legnagyobb tárgya, az úgynevezett Pelső (ez volt a mai Palatinus neve) tal 1:1 arányú másolatát. „Hiszem azt, ha valaki látta a kincseket, vagy akár egyetlen

Hazánk, legalábbis a esküdtszék szerint, nem tudta hiteit érdemben bizonyítani, hogy nálunk kerültek elő a föld mélyéről a kincsek. A nemzetközi jog szerint ugyanis régészeti leletek az az ország a tulajdonosa, amelynek területén találják és ezt a tényt dokumentálni is tudja.

A kincs egyelőre az Egyesült Államokban egy bankszékhely parkol. A nagy felhajtás elbizonytalanította a potenciális vásárlókat. A kincs elvi értéke viszont azóta emelkedett az évek során, manapság hetvenmillió dollárra tehető.

A több szálon futó ügyet bonyolítani nem egyszerű feladat. A magyar hatóságok eddigi tevékenységéről szóló beszámolóiban egyelőre az elégtelen osztályzat éktelenkedik. A Külügyminisztérium nem tartja a nyilvánosságra tartozónak, hogy az addigra pénzből mennyit áldozott a kincs visszaszerzésére. Az összeg millió nagyságrendű, természetesen dollárban.

A New York-i ítélet óta az ügyben itthon nem történt semmi különös. Hagyjá éva, a Magyar Nemzet tiszgírónja fél éves munkával a legpontosabb részleteket feldolgozta, és cikkoro-

A riporter és a másolat

gekben elhunyt fiatal emberek már nem tudnak beszélni. A cikkoro-

portnak. Most londoni útra készülnek: az Interpol és a Scotland Yard szakembereivel is foglalkoznak. Folyik a lord „becserkészése”, ő ugyanis nem hányozhat a filmből.

A Seuso-produkció kaszája éppen kitűrt, ezért az úgy libanoni szálát gombolyítva, „ha már arra járunk”, a Herkollahról készítenek riportfilmet tévécsúbnak. Német tévéadók már jelentkeztek vendékként.

Esemélt dokumentumfilmet forgatnak az ókori Bejrút régészeti feltárásról. A kapott pénzből folytatják a Seuso forgatását. Eddig csak a Westel 450-öt láptak anyagi támogatást, de várják szponzorok jelentkezését.

A szovjet és magyar katonai vezető szerepe a kincs ügyében máig felderítetlen. A viláhtól kelhely, a kőszirbgyi kőhánya az akkori szovjet katonai terület mellett van. A környéken ma is több magas rangú katonai hétévi telke található.

A kincset minden jel szerint megtalálták egyike, Sümegh József katonai szolgálatát töltötte, mikor börtönjében két katonai övvel felakasztva találták. Az öngyilkosságot kétségbe-

csak a dunántúli, általában az ország összes laktanyája úgy épült föl, hogy volt egy laktanyaparancsnok, annak volt egy politikai helyettese, volt egy elhárító tiszt, utána pedig a zászlóalj, majd a kisebb alegységek.

Dézszy: – Kinek, milyen feladata volt?

Zsuhár: – A laktanyaparancsnoknak tulajdonképpen az egész laktanya vezetése, a kiképzések szervezése, ellenőrzési feladatai voltak. A politikai tisztnek általában a hangulatra kellett vigyáznia, az elhárító tiszt feladata pedig az állomány átszűrése, átvizsgálása, egyrészt bűnügyi múlttal ki az, aki rendelkezett, illetve hát az ott eltöltött időszakban a különböző cselekményeiknek a figyelése.

Dézszy: – Aki volt katona, tudja, hogy a katonákat folyamatosan ellenőrizték. A leveleket is. Sümegh József leveleiben megemlítette, hogy római kori pénzeket gyűjt, csereberél, és van eladnivalója is. Persze, hogy hamar felfigyeltek rá a Néphadseregben... Sümegh József pedig több katonatársának, köztük tisztnek is eldicsekedett azzal, hogy milyen értékes tárgyakra bukkant.

Sümegh Erzsébet: – Mikor elmentünk meglátogatni őt, nagyon szomorú volt. Ezek miatt a kincsek miatt érezte veszélyben magát. Tudta, hogy valakik az életére törnek. Ha meglátogattuk, valaki mindig volt mellette, és végighallgatott minden beszélgetésünket, órákon át ott ült velünk. Mindennek fölтанúit akartak lenni...

Harmath József: – Amikor a József katonája volt, többször hozták haza súlyosabb tisztet, tehát ilyen piros gatyások Volgával, én nekem ez volt a feltűnő. Én is voltam kétszeres kiváló, meg élenjáró katona, engem sose hoztak haza. De a József katonának még csak rendfokozata sem

volt, és őt ilyen autóval hurcolták. Szoktuk neki mondani, hogy jól megy neked! Azt nem tudtuk, hogy milyen kapcsolat volt köztük.

Pereces Ferenc: – Négyezer-ötször beszéltem vele összesen. Többször nem, mert a nejem megtiltotta, azt mondta, hogy ide nem jöhet többet, mert a börtönben kötök ki.

Dézszy: – Ön tudta, hogy amit akkor itt ásatás címen végez, az nem teljesen törvényes?

Pereces: – Én? Hát, tudtam. De én mindent leadtam.

Tonhauser (r. ezredes): – Gyanús volt, hogy a kiskatona egy mikádó övére volt felakasztva, sőt nem is egy övre, hanem két övre volt felakasztva. Két övet nem szokott egy katona, főleg a leszerelés előtt belpajzsolni, és azt magával hordozni.

Dézszy: – A Magyar Néphadsereg különböző egységei így vagy úgy, de mindenképpen visszaköszönnek ebben a történetben. Például a katonai biztonsági szervek.

Vukán: – Ezt nem tudnám most kommentálni önnek. Azt tudom mondani, hogy az a honvédségi objektum, amelyben Sümegh a sorkatonai szolgálatát teljesítette, az a nyomozásnak az egyik célobjektuma volt. Megpróbáltuk feltérképezni, hogy Sümegh kivel kerülhetett ott kapcsolatba, nagyon sok kihallgatást hajtottunk végre, és próbáltuk rekonstruálni az eseményeket, különös tekintettel arra, mert ne feledjük el, hogy a fő feladatunk alapvetően az emberölés körülményeinek a kiderítése, feltárása volt. Legfőképpen arra koncentráltunk tehát, hogy mi történt ezzel a fiatalemberrel a halálát megelőző napokban, amikor hazaengedték őt szabadságra, és onnan soha többé nem érkezett vissza sem a szülőfalujába, a lakóhelyére, sem a laktanyába.

kormany.hu felvétele

Orbán Viktor miniszterelnök

2014-ben, az első hét tárgy hazatértének bejelentése

Dézszy: – Sümegh József katonáskodása alatt talán akkor követte el a legnagyobb hibát, amikor üzletelni kezdett magyar és orosz tisztekkel.

Zsuhár: – De akkor még, ugye, itt voltak az ideiglenesen hazánkban állomásozó csapatok. Az akkori időkben a kiskatonák a barátság megerősítése céljából különböző eszközöket vásároltak az ott állomásozó ideiglenes orosz csapatoktól.

Strasser: – Alkalomszerűen, amikor ott laktam is, megfordultak Polgárdiban a Sümegh-féle háznál orosz nehéz katonák. Onnan tudtam, hogy nehéz, mert tábornoki csíkos nadrágba voltak, és olyan autóval jöttek, amelynek kis zászló volt az elején.

Dézszy: – A kiskatona meggyilkolása előtti eseményeket nagyjából így lehet rekonstruálni. A pápai laktanyából hazafelé induló Sümegh a vonaton találkozott egyik falubelijével. Meg is beszéltek, hogy együtt mennek Polgárdiig. Amikor a vonat Székesfehérvárról megállt, a sorkatona sietve elbúcsúzott földijétől, és éppen ellenkező irányba vette útját. Csak néhány nap után tért vissza Polgárdiba. De nem a házukban, hanem a kőbánya közelében lévő ipartelepi kocsmában jelent meg, máig ismeretlen két férfival.

Vukán: – Sümeghet a halálát megelőző napon két idegen, nem helybéli, középkorú, vagy annál idősebb, ápolat küllemű férfival látták, és ezeket az adatokat alapul véve, széles körű adatgyűjtés, tanúkutatás eredményeként szűkült az a kör, amelyből az elkövetők kikerülhettek. Abban nem vagyunk biztosak, hogy ők, vagy ha több elkövetőről volt szó, hogy ezek közül a személyek közül még az élők sorában vannak-e, akik ténylegesen elkövették a bűncselekményt.

Vári György

Dézszy: – A tanúk szerint a társaság nem viselkedett szokatlanul. Csendben beszélgettek, nem maradtak sokáig. Feltűnt azonban, hogy induláskor Sümegh legalább ötszáz forintért – figyelem, 1980-at írunk – édességet vásárolt. A háromtagú társaság a kocsmából a kőbánya irányába távozott. A kőszárhegyi domboldal déli oldalán másfél ezer évvel ezelőtt is borpincék sorakoztak. Itt található a Borbély-pince, az a hely, amelyet Sümegh titkos raktárként használt. A két kísérő éppen erre volt kíváncsi, illetve azokra a tárgyakra, amelyekről információik voltak, de még nem látták. A pincében azonban történt valami. A kiskatona úgy érezte, kincseit erőszakkal akarják elvenni. Megmakacsolta magát. Rekonstrukciónk a lehető leghitelesebb. Ennél többet csak a gyilkosok tudnak.

Seuso-tál, részlet

A másik kiskatona

Dézszy: – Sümegh József halála kapcsán a környékeliek suttogni kezdtek egy másik kiskatonáról is, akit szintén felakasztva találtak a bánya közelében. B. Rizs Károly nevét és történetét a szülők kérésére, a film első részéből kihagytam. Most azonban a testvére a kamera elé állt. Mutassuk meg ezt a képet, - hol állhatott ez a fa? Talán pont itt, ahol vagyok.

B. Rizs László: – Katona volt, s a kimaradásról nem ment vissza, és jöttek azonnal a többi katonák, körbefogták a házat, keresték... A szüleim elmentek a HM-be a panaszírodára, hogy már csináljanak vagy mondjanak valamit, jót-rosszat. Ó, hát, katonaszökevény, mondták. A Fő utcán lehet majd, ha tárgyalás lesz, akkor lehet vele beszélni. A szüleim megnyugodtak, hogy él, hogy majd lesz tárgyalás, kap egy évet, mivel elszökött, vagy annyit se talán. Rá pár napra pedig jöttek a rendőrök, hogy apám menjen el azonosítani a hullaházban, mert találtak egy hullát a kőszárhegyi vízmű közelében. És mivel azt látták, hogy nincsenek meg a fogai, azt gondolták, hogy egy öregember. Szóltak a rendőröknek, és a rendőr is azt mondta, a nyomozó is, hogy na, öreg, ezt nem egyedül csinálta! És amikor levették a fáról, akkor látták, hogy ez mégsem öreg, de a fogai nem voltak meg. Turkáltunk a füben, és találtunk is ott négy-öt fogat, feltehetően az öcsém fogait. Ezeket egy darabig őriztük, később anyukám eldobta, hogy már úgysem lesz abból semmi, hogy bármi kiderül az öcsémről. Apám a karórát ismerte meg a kezén, civil ruhában volt, egy civil ingre volt fölakasztva, nem is kötélre. Az ing egyik ujjá föl volt kötve a fára, a másik ujjá meg a nyakán.

Dézszy: – Hivatalosan milyen értesítést kaptak, hogy mi történt?

Baán László főigazgató, miniszteri biztos

B. Rizs László: Úgy emlékszem, az volt a papíron, hogy fulladásos halál... De nem azért, mert a katonai szolgálat alól kivonta magát, hanem valami más, ismeretlen ok miatt. Ez papír a mai napig megvan a Fő utcán, a Katonai Ügyészségen.

Dézszy: – A leggyanúsabb Sümegh és B. Rizs Károly halálában az, hogy előljáróik, parancsnokaik hazudtak róla. A szülők bizalommal engedték el fiaikat sorkatonának, a Magyar Néphadsereg pedig így hálálta meg.

A Seuso-legendához 1944-ből

Dézszy: – A hadsereg, a háború mindig magában hordozza a halált is. A Seuso-legendához hozzátartozik egy második világháborús történet, amelyen évek óta töröm a fejem. Helyszínünk egy tanya, pár kilométerre a kőszárhegyi bányától. Havasi Péter története 1944-ből való, s egy olyan hatalmas ezüstkincsről szól, amelyhez vér tapad. Fialat magyar katonák vére.

Havasi Péter: – Itt állt a front elég sokáig. A 7-es útnak a túlsó felén voltak az oroszok, az innenső felén a polgárdi, ipartelepi szőlőhegy, s Rétyben voltak a németek. S akkor járt itt két magyar katonatiszt is...

Dézszy: – 1944-ben Havasi Péter tizenhárom esztendő volt. Amit hallott, látott, olyan mély nyomokat hagyott benne, hogy ötvenhat évig hallgatott. És csak most, kameránk előtt mert megszólalni.

Havasi: – Beteg voltam, bent feküdtem az ágyban, mikor motorral idejöttek, egy hadnagy és egy másik tiszt, és vettek ki az oldalkocsiból olyan régiségi izéket, azokat behozták, de az oldalkocsi teli volt ezekkel az edényekkel. Olyan volt az az öt darab, amelyet behoztak, amilyenek később az újságban is le voltak fényképezve.

Dézszy: – Később kihallgatta ennek a két tisztnak a beszélgetését...

Havasi: – Igen. Azt mondták, hogy végre elrejtették a hat ládát, hat ládáról volt szó, azt elrejtették, valahol. És berobbantották. A hadnagy azt mondta a századosnak, hogy rendben van, el van rendezve, a hat láda el van rejtve, a négy katona meg pedig meghalt.

Dézszy: – Hogyan?

Havasi: – Hát, hogy fölrobbantotta őket. Gránáttal. A hadnagy azt mondta a századosnak, hogy fölrobbantottam őket, de előtte leitattam őket,

nem éreztek semmi fájdalmat. Ennyit mondott.

Dézszy: – Mi lett azzal a négy kiskatonával, illetve a holttestekkel?

Havasi: – Azokat elásták a nagy szilfánál, de azt nem tudom megmondani pontosan, hogy hol voltak... De itt, Felső-Somlyón...

Dézszy: – Itt, ahol most állunk, néhány évvel ezelőtt négy katona földi maradványait exhumálták.

Kovács Lajos (közreműködő): – Igen, itt. Olyan toló-lapos traktorral nyomták le a földet róluk, és a négy személy egymás mellé volt lefektetve méteres távolságokban, a föld mélysége pedig olyan hatvan-hetven centi lehetett. Nem voltak mélyen eltemetve...

Dézszy: – A kiskatonáknak, akik hadnagyuk parancsára elrejtették a kincseket, azért kellett meghalniuk, hogy soha, senkinek ne beszélhessenek. A gyilkos katonatiszt két térképet is készített arról, hogy hol vannak a kincsek. Ez a titkos hely Felső-Somlyó és a régi 7-es út között lehetett csak. Mert az úton túl már az oroszok álltak 1944 decemberében. Havasi Péter a tisztek beszélgetéséből azt vette ki, hogy egy régi bányaalagútba robbantották be a kincseket. Ez az alagút pedig csak a kőszárhegyi bányában lehetett. Nem véletlen, hogy a nyomozás során a hatóságok is vizsgálódtak itt.

A Seuso-tál részlete a Pelso felirattal

volt, aki kilapította a lemezt, aztán igen kemény szerszámok kellettek, hogy a negatívot visszaüssék, komoly műhelyben készülhetett.

Fábián János (közvetítő): – Volt egy vödör-szerű, gyönyörű, még füle is volt, mindig nézegettem, csodáltam, hogyan tudták abban a korban ezt megoldani, hogy a füle mozgott, pedig szegecsset nem láttam, szóval ez a tulajdonunkban volt, nekem meg a volt élettársamnak. '82 tavaszán lehetett, akkor került hozzánk... Egy régi ismerősöm felkeresett, és kérdezte, hogy nem vennék-e valamit. A nevére nem szeretnék most nyilatkozni, a rendőrség beszélt vele, már ott is letagadta, hogy tőle származik.

Dézszy: – Akitől vette, mit mondott?

Illusztrációs jelenet a filmből a Borbély-pincében

Seuso kincse

Dr. Nagy Mihály régész (Magyar Nemzeti Múzeum): – A kincsleleteket általában a lelőhelyről nevezik el... Nos, a Seuso-kincset egyelőre nem lehet egyetlen falunévhez kötni, és ezért nevezték el az angol kollégák Seuso-kincsnek: az egyik tálon található személynév alapján. Jelenleg tizenöt tárgyat mutattak be a nyilvánosságnak, de biztosan lehet tudni, hogy ennél sokkal több tárgy került Nyugatra. Ez a tizenöt tárgy egy nagyméretű rézüstből áll, amely a tárgyak egy részének az elrejtésére szolgált, ezen kívül található még a kincsleletben hatalmas méretű ezüstkancsók, tálak, egy ezüst amfora, amely valószínűleg bor tárolására szolgált, illatszerek szelence, ezeken a tárgyakon nagyon sok szépen domborított, és utólag vésett mitológiai jelenet található.

Jajasnica Róbert ötvösművész (a tál másolatával): – Az én feltétezőm szerint ezt nem egy ember csinálta. Ezen több ember dolgozhatott,

Balogh Mária (az élettárs): – Találták egy ásatásnál, és ott kérték meg, hogy adja el. Volt egy nagyobb tálca, és még egy tálca, a negyedik darab, amelyik nálam volt, de az nem is került eladásra, azt hiszem, hogy kiment a szemétkébe, mert nem tudtam eladni.

Fábián: – Kimondottan emlékszem például arra, amelyiken a Balatonnak a körvonalai voltak, s egyszer egy ismerősünk ment Pécsre, és elvitte. De ugyanúgy hozta vissza, ahogy elvitte, mert senkinek nem kellett. A gyerekek játszottak vele az udvaron.

Balogh István régiségkereskedő: – Határozottan emlékszem, hogy Székesfehérváron volt szerencsém ezt a kiállítást megnézni, és ezek a tárgyak anno, nálunk voltak az előszobában lerakva. Három darab tárgy volt, amelyekre határozottan emlékszem, hogy a mi tulajdonunkban voltak anno. És sajnos, ezek után ki lettek hordva az Ecseri úti piacra, és ott minimális kis pénzért adtuk el.

Át a határon...

Dézszy: – Van valaki, akit a nyolcvanas évek elején arra kértek fel, hogy juttassa át a határon a Seuso-kincsek néhány darabját. Most tehát hozzá fordulok, úgy tudom, ön találkozott akkor valamilyen ezüst lelettel. Hol dolgozott akkor?

Czinege József (Czinege Lajos volt honvédelmi miniszter fia): – Én akkor a Líbiai Arab-Magyar Katonai Építő Vállalat budapesti irodáján dolgoztam. Maga az iroda abban az időben a HM területén volt, amely azóta, persze, megszűnt már. Munka közben kapcsolatba kerültem egy úrral, aki a HM-nek dolgozott, de nem katonaként.

Dézszy: – Lehet tudni a nevét?

Czinege: – Hát, István nevezetű, mondjuk... Nem volt tiszti, polgári alkalmazott volt. Jó anyagi fizetési képességgel rendelkező vevő volt gyakorlatilag.

Dézszy: – Hogyan működött ez tovább?

Czinege: – Jellemző figurája volt ennek a kor-nak, talpraesett, rámenős, az akkori társadalom elfogadottságában jól menő embernek számított. S dacára annak, hogy a HM-ben dolgozott, főállásban ott szerepelt, ott volt nyilvántartva, azért sikeres egyéb vállalkozásai is voltak szerteszét, legálisan, természetesen. Az a fajta ember volt, akit a főnökei respektáltak, miután jöttünk-mentünk az országban vállalatról vállalatra, időnként még külföldre is elmentünk. Segített, és nekem ez akkor kellett is, tulajdonképpen megkért, hogy ha van időm, akkor mutassa ő valamit. Hát akkor mutasson! Elmentünk Budán egy címre.

B. Rizs Károly, a másik kiskatona

Dézszy: – Merre volt nagyjából?

Czinege: – A Fény utcai piac közvetlen környezetében. Fölmentünk a második vagy harmadik emeletre, és furcsa volt ebben a polgári környezetben, hogy volt egy ajtó, amelyik bőségesen el volt látva mindenféle vasrúcsokkal. A bejárati ajtón több biztonsági zár is felszerelve, de a legkirívóbb, amit nem tudok elfelejteni, hogy egy hatalmas lakat lógott ezen az ajtón. Bementünk ebbe az ingatlanba, és láttam félhomályban, amit láttam. Két nagyméretű, mondjuk, szokatlanul nagyméretű átmérőjű, díszesen kivitelezett fém-tálca. Volt néhány kancsószerűség, a kedvéért megnéztem, megcsodáltam, díszesek voltak, de nekem ez akkor semmit nem mondott. Azt mondta nekem, hogy ő ezt örökölte egy rokon halálával, és ezek olyan nagy értékű ezüst tárgyak, amelyeket Magyarországon igazából nem becsülnek meg. Ezért azt kérde, tudnék-e abban segíteni, hogy külföldre kerüljenek ezek a darabok.

Dézszy: – És mi volt erre a válasza?

Czinege: – Ott semmit nem mondtam. De azt megígérttem neki, hogy megpróbálom körülnézni és olyan kapcsolatot szerezni, aki hajlandó ebben közreműködni. Nekem akkor fontos volt az ő kapcsolata, az ő segítsége, így a következőt tudtam csinálni: volt egy líbiai kormánybiztos, akit megkértem, hogy segítsen valaki olyat találni, aki jártasabb az ilyen ügyekben, anélkül, hogy megemlítettem volna, hogy pontosan miről van szó... (nevek helyett füttyszó) Aztán intézzék az ügyeiket, ahogy akarják.

Dézszy: – Tehát az illető valakivel föl tudta venni a kapcsolatot?

Czinege: – Végül is, igen. Summa summarum, hosszabb huzavona után, de végül is eljutott az Interagos Gerő Lászlóhoz, s ők aztán összejöttek (nevek helyett füttyszó)... Sajnos, vagy hála Istennek, nem tudom megmondani, hogy mire jutottak egymással, ezt nem tudom megmondani.

Dézszy: (Gerő László, az Interag vezérigazgatója, a kor nagyhatalmú háttérembere volt. Arról lett közismert Nyugaton, hogy 1962-ben Bécsből hazarabolta Ábrányi Aurélt. De hogy ő vitte volna ki a Seuso-kincseket? Hm.)

Dézszy: – Később találkozott a médiában ezekkel a tárgyakkal?

Czinege: – Persze! A kilencvenes években, amikor ebből bulvár lett, illetve nevet adtak neki... Igen, Seuso! Mert korábban nem így hívták, de határozottan azt merném mondani, hogy amelyeket én akkor láttam, idézőjelben mondván, persze, nem voltak kiszidolozva, szóval azok vagy

nagyon hasonlóak, méretben, kivitelben... Vagy összekeverhetetlenül azokról van szó.

Csempészek, műkereskedők, szakértők és a per

Dézszy: – A kincs állítólag először Bécsben bukkant fel egy bizonyos Halim Korban, libanoni származású régiségkereskedő boltjában, amely a bécsi Hotel Hiltonban működött. Innen rejtélyes és bonyolult úton Londonba került, ahol az Oxford Surprise közelében egy neves galériában állították ki első darabját, egy kancsót. A Mansour Galériában figyeltek fel rá a szakértők, akik Sir Peter Wilsonnak, a Sotheby's Aukciósház elnökének figyelmébe ajánlották. A Magyar Nemzet 1995. május 13-i számában arról írt, hogy Sir Peter Wilson hat tárgyat vásárolt meg a kincsből, ám, amikor újabb darabok bukkantak fel, tökéletes társakat keresett. Így került a képbe 1982-ben Lord Northampton, az angol arisztokrácia ismert alakja. A lordról az Independent című angol napilap így ír: „Története a XX. század vége angol arisztokráciájának tipikus meséje. Tele esküvői harangok zúgásával, és az ősi birtokok renoválásának zajával, amelyet aláfest az aukciós kalapács szapora koppanása.”

Dr. Nagy: – Később aztán átvitték a tárgyakat Kaliforniába, '84 elején akarták eladni a Paul Getty Museumnak.

Szilágyi János György régészprofesszor (Szépművészeti Múzeum): – A Getty Museum eredetileg jóhiszemű volt, de amikor megtudta, hogy a neki libanoni írásos bizonyítékkal felajánlott kincs pannóniai feliratot tartalmaz, elállt a megvételtől, és teljesen lehetetlennek tartom, hogy anyagi okokból tette volna ezt.

Dr. Nagy: – 1990 márciusának elején a tárgyakat újra Amerikába szállították, ezúttal New Yorkba, ahol egy hivatalos sajtótájékoztatón mutatták be azokat. Az ilyen alkalmak növelik a tárgyak értékét is, és ekkor értesülhetett a világ nyilvánossága arról, hogy létezik egy hatalmas, késő római kori lelet együttes, amelyet ebben az időben már Seuso-kincsnek hívtak.

Boross Péter belügyminiszter (1991): Összehívtam egy részben tárcák képviselőiből, részben szakértőkből álló bizottságot, és megtárgyaltuk ezt a dolgot. A szakértők között volt muzeológus és volt rendőr, hiszen a történet kapcsolódott egy gyilkossági ügyhöz, amelyben már évek óta tartott a nyomozás. Meghallgatván a szakértőket, egyértelművé vált, hogy érdemes ezt a pert elindítani.

Dézszy: – A magyar kormány 1991-ben döntött úgy, hogy bejelenti igényét a lelet együttesre, és perbe száll a Lord Northampton által jegyzett céggel. Az amerikai bíróság 1992 júliusában

fogadta el belépésünket. Az egyedülálló nemzetközi perben Magyarország jogi képviselője ifj. Koszorus Ferenc volt. A tipikusan amerikai karriert befutott férfi Németországban született a háború után, és az Egyesült Államokban nőtt fel.

Dr. Frank Koszorus ügyvéd (USA): – Mi későn léptünk be, már folyt a per, amikor a megbízást megkaptuk, szóval nagyon sok esemény eldőlt már akkor, és az minket kötött. Mi ugyan jó esélyeket láttunk, de nem volt könnyű per, azt meg kell mondanom, a fő kérdés miatt, hogy hol volt a lelőhely, hol találták a kincset, és hogyan juttatták ki az országból. Bár nem volt direkt, konkrét bizonyíték minderre, azért volt egy bizonyítékrendszer, amellyel tudtunk vitatni és el is vitattunk.

Dézszy: – Szabadbattyán határában vagyunk 1997-ben. Ez a föld rendkívül gazdag római kori emlékekben. Pereces Ferenc fehérvári lakos kutyája kaparta ki annakidején, a hetvenes évek elején a római kori romokat. Pereces úr jelentette a múzeumnak, de sokáig még a kutya sem törődött bejelentésével. Így hát éveken keresztül saját szakállára ásatásokat folytatott. Végül a múzeumban is felfigyeltek az értékes anyagra. Mióta is végeznek itt ásatásokat?

Nádorfi Gabriella régész: – Ez a negyedik ásatási év, hogy itt dolgozunk. Most egy késő római kori villaépület feltárása van folyamatban. Jelen pillanatban a villának az északi traktusában folynak a kutatások. A villa nagyságát légfelvételtől ismerjük: 110x120 méteres kiterjedésű, ez azt jelenti, hogy több mint tízezer négyzetméter a felülete. A villa a római kori villáknak az úgynevezett peristylumos villa típusához tartozott, a III. században épült, és a IV. század utolsó negyedében pusztult el. Ez a legnagyobb méretű épülete ismereteink szerint Pannóniának. Amikor a korai népvándorlás első szakaszában a barbár törzsek be-betörttek ide, az akkori tulajdonosok, ha menekülni kényszerültek, és nem tudták magukkal vinni értékesebb kincseket, akkor a földbe rejtették, elásták azokat.

Dr. Nagy: – A Nemzeti Múzeum Értéktárában látható a *Polgárdi tripusz* ez az állvány, amely felállítva 115 cm magas, s eredeti állapotában, szélesre nyitva körülbelül így nézhetett ki. Anyaga nagy tisztaságú ezüst, több mint kilencvennyolc százalékos tisztaságú ezüsből készült, és ennek megfelelően nagyon puha, tehát sérülékeny tárgy.

Dézszy: – Megegyezik az anyaga a Seuso-leletekkel?

Dr. Nagy: – A Seuso-kincs tárgyai szintén nagy tisztaságú ezüsből készültek, és a laboratóriumi

vizsgálatok azt mutatták, hogy még a nyomelemek eloszlása is hasonló, mind a két esetben. A Polgárdi tripuszt 1878 májusában találták a Szabadbattyán melletti Kőszárhegy, pontosabban Szárhegy oldalában egy pince előtt, állítólag fakivágás alkalmával.

Visy Zsolt régészprofesszor: – Egy láb teljesen elveszett, s egy másik pedig töredékesen maradt meg, úgyhogy először, nem véletlenül, tripuszként állították össze és tartották számon a Nemzeti Múzeumban is, amíg, nem is olyan régen, az újabb restaurálások során kiderült, hogy nem három, hanem négy lábú állvány volt. Nagyon fontosak azok a természettudományos vizsgálatok, amelyek az ezüst anyaga, tehát a kincs anyaga, illetve még inkább a rajtuk lévő lerakódások vizsgálatán alapulnak. Ezt a vizsgálatot a New Yorkban lefolytatott per során már Magyarország megtette, ezt össze is vetette a Kőszárhegyen és a környékén lévő anyagokkal, és megdöbbentő hasonlóság derült ki több tekintetben. Ezek mind arra utaltak, hogy a tárgyak egy olyan területen voltak, amelynek itt valahol kellett lenniük, valahol Magyarországon, a Balatontól északi irányban, hisz annyira erős a hasonlóság.

Hajdú Éva újságíró, volt miniszteri biztos: – A mai napig nem értem, hogy a Seuso-kincs körül miért kell homályt és titokzatosságot keríteni. Akkor egy teljesen nyilvános New York-i polgári peres eljáráson voltunk túl, csak az nem írt róla, és csak az nem ült be a bíróságra, aki nem akart. Az összes magyar benyújtott tanúvallomás, rendőrségi jegyzőkönyv, minden, amit mi ennek a pernek a kapcsán a perbe bevittünk, az magyarul és angolul olvasható volt a bírósági jegyzőkönyv-

vek és papírok között. Ennek dacára, amikor a pert elvesztettük, attól kezdve mindenféléket titkosítottak. Nem tudom, miért. Mindenesetre az összefoglalókat és bizonyos kulcsmomentumait a pernek az írott leírásokból összeszedtem, és odaadtam egy New York-i ügyvédnek. És arra kértem, hogy mondja el a véleményét erről a pervezetésről, és erről a perrel egyáltalán. Az ügyvéd rendkívül diplomatikus volt, és azt mondta, hogy nem akar ítélezni, nem akar konkrét véleményt mondani a bíró tevékenységéről, de nem érti. Nem érti, hogyan lehetett ilyen döntést hozni, nem érti, hogy a magyar ügyvéd hogyan mehetett bele azokba a kompromisszumokba, amelyeket neki ajánlottak, illetve majdhogynem

orosz-vonal is.) Jómagam hosszú éveken keresztül leveleztem magas hivatalokkal és döntőbírókkal. Megszóltam a magyar régésztársadalom is. Vissza kéne szerezni a kulturális örökségünket.

Baán László főigazgató, miniszteri biztos: – 2011-ben egy svájci, nemzetközileg is elismert műgyűjtő kedves ismerősöm megkeresett, hogy neki volna valós, és fontos szála a közismert Seuso-kincshez, és összehozna engem a tulajdonosokkal. Ez akkor meg is történt, a Szépművészeti Múzeumban az irodámban megjelent – most már végül is nem titok – a két Wilson-testvér, és fotódokumentációval, s a mögötte húzódo rövid történettel előadták azt a szándékukat, hogy oly sok eddigi tapogatódzás, kísérlet, megkeresés és elvetélt

Amphora,
részlet

rákényszerítettek, nem érti, hogyan engedhette meg, hogy a magyar tanúkat kizárják, és így sorolta folyamatosan, hogy miket nem ért. Ez elég egyértelműen azt jelenti, hogy nagyon rossz volt a magyar pervezetés, és az ügyvéd hibájából történt, hogy elvesztettük az eljárást.

A „családi ezüst” hazatérése

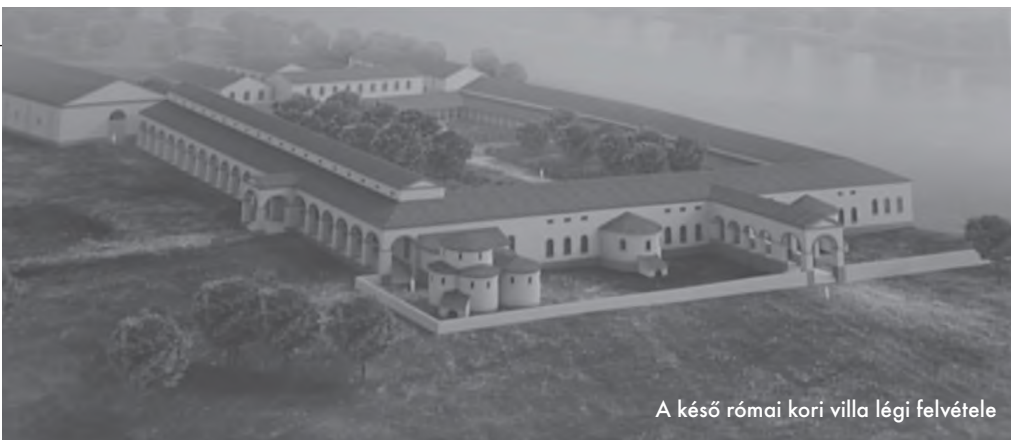
Dézy: – A Seuso-kincs kapcsán nemcsak a bírósági, hanem a hivatalos és a magánakciók is rendre elakadtak. (Erre a sorsra jutott az úgynevezett

megoldási kísérlet után, ők szeretnének valós és tulajdonképpen az államhoz közvetlenül kapcsolódó megoldást találni. A barátom javasolta nekik, hogy forduljanak hozzám, mint a Szépművészeti Múzeum főigazgatójához. Ettől kezdve indult el egy viszonylag gyors folyamat. A megkapott anyagokat én rövidesen a kormány elé tártam, annak is egy szűkebb, hogy úgy mondjam része elé, mert maga a kormány sem tudott pontosan mindent. És sikerült az egész visszaszerzési folyamatot – amely körülbelül másfél éves lehetett –, olyannyira bizalmas körben tartani, hogy a kormánynak is csak néhány tagja tudott róla, azok, akik közvetlenül illetékesek voltak. Természetesen Lázár János miniszter úr, aki felügyelte a tárgyalásokat. Volt annak fontos gyakorlati oka is, hogy miért kellett a tárgyalásokat titokban tartani egészen a leleplezés pillanatáig, ami egy kormányülés szünetében történt. 2014 tavaszán a miniszterelnök úr úgy sétált ki a kormányülésről, hogy azon csak annyit mondott el: most egy rendkívüli sajtótájékoztatót tart, jöjjenek utána és majd meglátják, hogy milyen témában. Ekkor a magyar sajtót és a magyar közéletet is, bumm-bumm, meglepetésként érte az az örömteli hír, hogy a Seuso-kincsnek legalább a fele immáron hazatért.

Orbán Viktor miniszterelnök: – A bejelentésem egyetlen mondat, amely így hangzik: Magyarország visszaszerezte és hazaszállította a Seuso-

Boross Péter
belügyminiszterként a
filmben

A késő római kori villa légi felvétele

Nádorfi Gabriella
régész

A villa feltárása
Szabadsbattyán
határában
Nádorfi Gabriella
régész vezetésével

kincs néven ismert ókori, római eredetű, felbecsülhetetlen értékű, páratlan kincs hét darabját.

Baán László: Nagyon fontos volt, hogy a magyar állam semmiképpen ne mondjon le a tulajdonjogról. Hiszen ne felejtjük el, hogy már a New York-i perben is, és azóta is, minden magyar kormány azt tartotta, hogy ez magyar földből került ki, a törvény erejénél fogva magyar állami tulajdont képez, és illegálisan került ki az országból. Nagyon komoly jogászai munka előzte meg a kincs hazatérését mind a két fél részéről, a magyar fél részéről is, és az ő részükről is, ügyvédi irodák tárgyaltak sok-sok körben, hogy mindkét fél számára kedvező megoldás szülessen, kedvező áron. A kedvező árban is viszonylag hamar sikerült megállapodni, abban, hogy ez 16 millió euró lesz, amely minden összevetésben körülbelül a harmada annak, amely eddig igényként felmerült angol részről a kincs kapcsán. És bármilyen összehasonlításban, amikor fölmerült ennek az eladása, azok mind-mind legalább háromszor ekkora összeget jelentettek. Fontos volt az is, hogy olyan jogi szerkezet jöjjön

létre, amely mind a két fél számára elfogadható, és lényeges, hogy az angol fél ne vitassa a tulajdonjogát a magyar államnak. Tehát mi nem megvesszük ezt, hanem végső soron olyan szerződés jött létre, amely szerint fizetett a magyar állam azokért a költségekért, azokért a kiadásokért, amelyeket az elmúlt években, évtizedekben a műtárgyakra fordítottak. A lényeg az volt, hogy a tulajdonjogunk megkérdőjelezése nélkül, tulajdonképpen átvétől és átadóról szóljon ez a szerződés. És történelmi szerencse vagy véletlen: hogyha azon a tálon nincsen rajta a Balaton, nincsen odairva a *Pelso*, a Balaton latin neve, soha, senki emberfia be nem tudja azonosítani, hogy ennek valamilyen köze van Pannóniához, Magyarország mai területéhez.

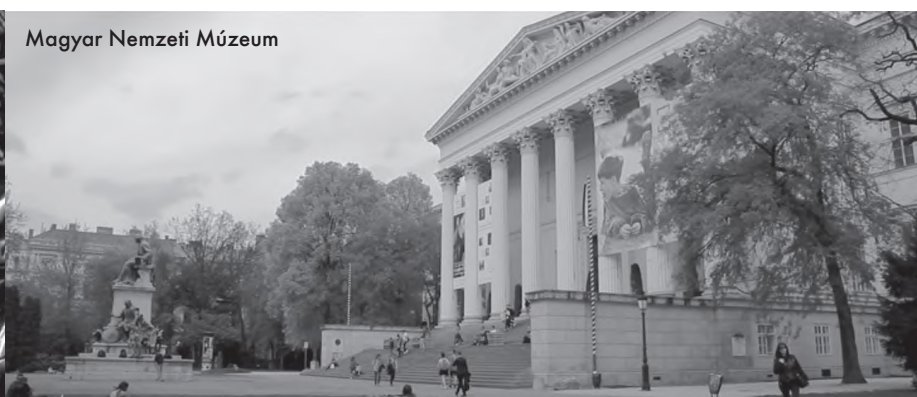
Utószó a rendezőtől

Dézszy Zoltán: – Sokáig dilemmáztam, végül úgy döntöttem, hogy önök elé tárok még valamit. Egy tanú mesélt olyan jelentős magyar műtárgyrajongóról (*név, nevek helyett itt is mindenütt füttyszó*), olyan gyűjtőről, aki a kapcsolatai, áttételek révén

gazdagodott római kori tárgyakkal. Régiségkereskedők, na, jó, orgazdák állítják, hogy ez a gyűjtő tucatnál is több hiányzó Seuso-darabbal rendelkezik. Már akkor megvoltak ezek a kincsei, amikor Magyarország a New York-i bíróságon pereskedett. Ez a jó hazafi egyedül eldönthette volna a pert, amennyiben előáll. Segíthetett volna, megtakaríthatott volna több évtizednyi nyomozást és küzdelmet, de nem tette. Nem értem ennek a gyűjtőnek a logikáját. Rejtegetett tárgyait kiállítani, eladni nem tudja, végleg eltüntetni nem fogja, a gyűjtői lélek ilyenre képtelen. A földi lét viszont nem végtelen. Egyszer utána is marad hagyaték. Eljön tehát az idő, amikor kiderül, hogy milyen titkokat őrzött életében, és hogy mi köze volt a lelethez. Csak nem biztos, hogy akkor olyan jól fog csengeni a neve, mint Seusónak. Az én felelősségem ennyi volt: hogy ezt a történetet elmeséljem. A gyűjtőnek pedig az, hogy ha van benne becsület, előáll titkos gyűjteményével, a mi, az önök kulturális örökségével. Az idő nem neki dolgozik. A viszontlátásra! ♦

Seuso-tól, részlet

Magyar Nemzeti Múzeum

A SEUSÓBAN BENNE VAN AZ ELMÚLT NEGYVEN ÉVÜNK

Riport Dézsy Zoltán filmrendezővel

(Részletek a PestiSracok.hu műsorában
elhangzott diskurzusból.)

(A beszélgetés indulásakor csendben az
Atlantisz együttes hajdani, nevezetes dala
hallik: „Ki ölte meg Kennedyt, nem tudja
senki, vagy aki tudja, az hallgat...”)

Huth Gergely főszerkesztő: – Köszöntjük
nézőinket és vendégünket, Dézsy Zoltán
filmrendezőt. Beszélgetésünk apropója, hogy
Dézsy Zoltán a PestiSracok.hu-n tette köz-
kinccsé a *Seuso II.* című dokumentumfilm-
jét, amelynek korábban az Uránia Nemzeti
Filmszínházban volt a bemutatója, s nemrég
a Duna Word is leadta. Kicsit irigykedve kértem: hogyan lehet valakinek
kitartása ahhoz, hogy húsz éven át forgasson egy témát?

Dézsy Zoltán rendező: – Egyszerű a válasz: szerencse is kellett hozzá,
meg balszerencse is. '94 után a Magyar Televízióból sokunkat eltanácsoltak,
és a szilencium idején az ember nagyobb alkotásokba is belevág, s ez
volt a Seuso-téma. Holott esélye sem látszott annak, hogy befejezem majd
a filmet, amikor elkezdtem gyűjteni az anyagot. De a téma érdekessége
annyira lebilincselte, hogy az sem érdekelt, ha több évem rámegy. Végül
megadta az ég, hogy húszvalahány év után elkészült.

Huth Gergely: – Amikor forgatni kezdte a filmet, még azt is vitatták,
hogy a Seuso-kincsek Magyarországon kerültek elő a földből... Akkor
semmit sem lehetett tudni arról, hogy a nyolcvanas években kik és hogyan
csempészték ezt külföldre, és ki, vagy kik gyilkolták meg a kincs eredeti
megtalálóját. Most pedig ott tartunk, hogy ez a kincs itt van Magyarországon,
s majd a Nemzeti Múzeumban megtekinthető. Ahogyan Orbán Viktor
miniszterelnök mondta: „Hazahoztuk a családi ezüstöt.”

Dézsy: – Nagy öröm volt számomra, hogy akármilyen kicsi, de nekem
is szerepem lehetett ebben. Én szinte a Nemzeti Múzeumban, a múzeum-
kertben nőtem föl. S amikor a kilencvenes évek elejétől már figyeltem
ennek a kincsnek az útját, rögvést úgy gondoltam, hogy ez odavaló, a
Nemzeti Múzeumba. Mindennap úgy mentem be, hogy na, majd itt lesz a
Seuso-lelet, a teljes – akkoriban a korona volt azon a részen, és most az a
szárny készülődik arra, hogy befogadja majd a múzeumi tárlatát. Lelkes
tényfeltáró riporterként, oknyomozó újságíróként tavasztól őszig jártam az
országot, és sokat jártam a Balatonra is. Ez is egy szerencse, mert útközben
megálltam Polgárdiban, haverkodtam, kocsmáztunk is, így sorra jöttek
az információmorzsák... Tudod jól: jön egy hír, mondanak valamit, és te
még tovább, visz a történet. Egyszerre csak belecsöppentem egy filmbe.

Szarvas Szilveszter főszerkesztő-helyettes: – A téma az utcán hever,
szólták mondani az újságírótanoncoknak. A Seuso-téma korántsem hevert
az utcán, hiszen megpróbálták agyonhallgatni ezt az egész ügyet, Sümegh
József meggyilkolását öngyilkosságnak próbálták beállítani. Hogyan buk-
kantál erre a témára?

Dézsy Zoltán: – Régi motoros újságíró vagyok, tudom azt, hogy mi ér-
deklí a nézőt. Nem azt a hírt közvetítem, amelyhez éppen kedvem szottyan,
hanem amiről tudom, hogy a nézőt érdekli. Ez a pályám során sokszor
visszaigazolódt. Csak hogy mostani példát említsek: a mai nap folyamán
négy angolai magyartól kaptam köszönőlevelet, hogy meg tudta nézni a
filmet a PS-en, mert így most már az egész világon meg tudják nézni. Téma-
érzékeny vagyok, azt hiszem. Régi iskola ez, én most már ilyen maradok.

Huth Gergely: – Nem tévedek, ha azt mondom, hogy húsz éven keresztül

Huth Gergely és Dézsy Zoltán

dokumentumfilmet forgatni nem éppen a
gyors meggazdagodás útja? Miből tartottad
fenn magad? Miből készült egyáltalán a film?

Dézsy Zoltán: – A pályám során adódó
szilenciumok sok mindenre megtanítottak,
legfőképpen a túlélés ösztönös technikáira.
Ötven darabnál több névjegyet én nem mertem
húsz éven keresztül csináltatni, mert mi van,
ha közben kirúgnak, leváltanak, és majd a
nyakamon marad. 2001-ben a közmédia egyik
főszerkesztőségét vezettem, és a kedves titkár-
nőm kettőszáz darabot nyomtatott. Mondom,
Jézusom, a nyakunkon fog maradni, hát így

is történt. Vagy képzeld azt el, hogy úgy mentem be a Magyar Televízió
épületébe éveken keresztül, hogy érvényes-e még a chipkártya, beenged-e
még. Megtanultam hát nemcsak túlélni, hanem küzdeni is, megtanultam
fapados üzemmódban forgatni. És azt is, hogy érdemes kitartani, a néző
értékeli a kitartást, s visszaköszön ez, akár a mostani kommentekben is.

Szarvas Szilveszter: – Akkor ezt úgy kell érteni, hogy sok esetben saját
zsebből finanszíroztad az egész forgatást?

Dézsy Zoltán: – Természetesen. Előfinanszírozásnak is mondhatnám,
mindig úgy volt, hogy amikor mondjuk nyertem egy pályázatot, egy tá-
mogatást, akkor előre szaladtunk a filmmel, amennyire csak lehetett. Vagy
például nem is egyszer előfordult, hogy mondjuk tévés riportot forgattam
Dunántúlon, akkor hopp, véletlenül hol állunk meg ebédelni? Polgárdiban.
S ha már Polgárdiban vagyunk, csinálunk egy totált. Elmegyünk a bányába,
véletlenül jön szembe Sümegh József egykori évfolyamtársa, akkor már
kazettára forgattunk. És ha két helyszín között volt egy félóra, na, mon-
dom, akkor fölveszünk egy külsőt a Seuso-filmhez, amelyet majd egyszer
felhasználunk. Öt év múlva használtam föl. Hát, spájzolni kellett. Egyszerű
megoldásokkal, de jóleső érzéssel.

Huth Gergely: – Azzal, hogy a Seuso-történetet így megcsináltad, és
egyben meg lehet nézni az egészet, azt komoly fegyverténynek mondhatjuk.

Dézsy Zoltán: – Szerencsére sokan vélik így. De akad más vélemény is.
Egy régi gyerekkori barátom például azt írta, hogy ezt a filmet nem nézi meg,
mondom, mért nem nézed meg, azért nem, mert az Orbán-kormány hozta
haza a Seuso-leletet. Hát, mondom, akkor gratulálok. Akkor szegényebb
leszel egy kulturális élménnyel, és akkor majd a múzeumba se menj be.
Tehát van ilyenfajta reflex is. Most azáltal, hogy az én több mint húsz évvel
ezelőtt elkezdett munkám és a jelenlegi nemzeti kormányzati szándék e téren
szépen összetalálkozott, azáltal máris egy aljas talpnyaló, satöbbi vagyok?

Huth Gergely: – De hát a többi kormányzat előtt is nyitott volt a lehetőség,
hogy hazahozza a Seuso-kincset. Most viszont egy kicsit a nyitott kérdé-
sekről beszélj nekünk, kérlek! A film végén szerepel egy lelkifröccs-féle,
azoknak a műkincsgyűjtőknek, illegális műkincsgyűjtőknek száma, akiknél
a Seuso-kincsekből lehetnek darabok...

Nagyítóval a Seuso-tál részlete

A Seuso II.
filmforgatásán

Dézsy Zoltán: – Vannak is, és ez nem csak az én meglátásom. A tényfeltárás személyes érdekekbe ütközhet. Különös dolgok történtek a vágás és a film utolsó munkálatai alatt, a stúdiókat például hekkertámadás érte, s bizonyítottan le is hallgatták azt, ezek dokumentált tények. Valakik beléptek a rendszerbe, amikor ki volt kapcsolva a gép, mert valaki utasítást adott, hogy töröljék le a fájlt. Meg tudtuk ugyan akadályozni, de komoly munkába és sok-sok pénzbe került visszaállítani, mert a bemutató előtt két héttel, tizenkétezer vágást nehéz behozni... Most már persze, remélem, béke van.

Szarvas Szilveszter: – A jelenleg rendelkezésre álló információk szerint a Seuso-kincseknek hány darabja létezik, vagy van, mondjuk magángyűjtőknél, vagy épp külföldön?

Dézsy Zoltán: – Amit a világ ma Seuso-leletként ismer, az a bizonyos tizennégy plusz egy lelet. Amit viszont a tanúk megalapozott elmondása alapján becsülünk, az több mint kétszáz darab. Nagyon nagy, több mint tízezer négyzetméteres római kori palotára gondoljunk! És egy arab, libanoni kereskedő is ajánlatot tett az angol lord felé, ő még körülbelül kétszáz darabot ajánlott föl, de aztán ezzel nem éltek. Ez a kétszáz valahol lappang, úgy gondolom, hogy egy része Nyugat-Európában van, egy része Magyarországon, gyűjtőnél, gyűjtőknél, néhány darab még úgy is, hogy mondjuk, akár rejték helyen, és a volt Szovjetunió területén pedig biztosan van belőlük. De a Seuso-lelethez bármit eladni már nem lehet, mert az egész világ tisztában van vele, hogy ez Magyarországé.

Huth Gergely: – A dokumentumfilmből kiderül, hogy vélhetően Seuso-kincsek voltak azok is, amelyeket már a II. világháborúban egy magyar tiszt fellelt, eltemette egy pincébe, berobbantotta, azokat a kiskatonákat, akik ezt látták, megölte, és gondolom, abban reménykedett, hogy egyszer még kiáshatja onnan és elviheti. És tulajdonképpen ezt a már egyszer újra elrejtett kincset találhatta meg a kiskatona, Sümegh József...

Dézsy Zoltán: – Igen, ez is benne van.

Huth Gergely: – Ezt a részt ki tárta fel?

Dézsy Zoltán: – Nem rólam szól ez a műsor, azért mégis elmondom. '98-ban visszamehettem a köztvébe, s akkor a *Hét* című műsor felelős szerkesztője, riportere, műsorvezetője voltam, s közben változatlanul érdekelt a Seuso-ügy. Legalább három riportot forgattam, hogy napirinden tartsam a témát, és az egyik riport után telefonált egy néző Bodajkról, én pedig vettem a fáradságot, és lementem Bodajkra. S egy akkor hetvenes éveinek a második felében járó úr egyértelműen hitelesen elmondta a történetet, hogy ő gyerekfejjel hogy látta, mint látta. Végigjártuk a nyomokat, és a polgármester is igazolta, hogy ott volt három sír, s onnan a katonákat exhumáltak később. Nem tudtam hova tenni ezt az elemet, de meggyőződése, hogy valóságos a történet, amelyet elmondott *Havas Péter*.

Huth Gergely: – És azokat a fekete-fehér interjúbetéteket ki készítette a filmmedben?

Dézsy Zoltán: – Azt is én, saját archívumom van. Igaz, a saját archív anyagaimat meg kellett vennem a Magyar Televíziótól, de megvettem, így nem volt vita. Az más kérdés, hogy nekem ezek már megvoltak a saját archívumomban, de hát legyen a dolog jogtiszta.

Huth Gergely: – Hadd, térjek vissza a film egyik kényes pontjához. A feltételezés szerint Sümegh, a Seuso-kincsek megtalálóját vélhetően akkori katonatisztek, meglehet ugyan, hogy nem szándékosan, de halálra verték. Aztán utólag ezt eltusolták.

Szarvas Szilveszter: – Mert ma már az tényként kezelhető, hogy Sümegh József ott követte el a legnagyobb hibát, hogy a Seuso-kincseket, amelyeket megtalált a Kőszárhegyenél, megmutatta a feletteseinek, a felettesei pedig leadták erről a drótot... Minderre a filmmedben te is számos bizonyítékot gyűjtöttél.

Dézsy Zoltán: – Csencselt a parancsnokaival, katonákkal. Ez bizony óriási hiba volt. Éppen ezért úgy vélem, hogy amikor Sümegh József meghalt, azt is bizonyosan jelentették a katonai szerveknek, így amikor kimentek helyszínelni, már megvolt az ukáz, hogy öngyilkosság. És ezért volt a rendkívül felszínes helyszínelés, amely nagymértékben akadályozta a nyomozást is.

Szarvas Szilveszter: – Megkockáztatom a kérdést: neked van-e gyanúd arra, hogy kik követhették el ezt a bűncselekményt? Ha igen, akkor mi is „kisípoljuk” szívesen, mint te a filmben.

Dézsy Zoltán: – Civilként én inkább úgy fogalmaznék: nekem erős gondolatom van erre nézve, amelyet húsz éve hordozok magamban, nem mondom nevet, de beszéltem kétszer az egyik illetővel... Ő különben megkapta a maga büntetését, borzasztó körülmények között él az alkoholizmusával együtt, egyáltalán nem született gyilkos. Csak hát, a hetvenes évek végén, huszonéves tiszthelyettként azt gondolta, hogy ő a James Bond. Nem akart ugyan ölni, de aztán később mindinkább ránehezedett, hogy elvett egy emberéletet, önmagát okolva egy életen keresztül. Én a Sümegh-gyilkosságban egyértelműen ezt a sorsot látom. A másik, akire gondolok, úgy tudom, hogy már nem él. De hogy mennyire furcsán csapódnak le az események, az, akire a másikként gondolok, noha vidéki, falusi környezetben élte le az életét, mégis azon a környéken vett egy kis szőlőcskét, hogy visszajárhasson a helyszínre. Hogy mondhasa, hát, jövök a szőlőbe... Csak hát, bizonyítani semmit sem lehetett. És a mai demokráciában a gyilkos is úr, a gyanúsítottak jogai vannak, a bűnözőknek főképpen, a maffiafőnököknek meg leginkább.

Nem hangzik túl jól, de azt mondom, hogy ha a szocializmus módszereivel élhetett volna a magyar rendőrség a rendszerváltás után, akkor ez az ügy már rég fel van derítve...

Summa summarum, aki a *Seuso II.* című dokumentumfilmet végignézi, sok mindent tisztábban lát majd. Jómagam így összegezném: ebben a történetben benne van a magyar katonai titkosszolgálatok vétke, egészen bizonyosan a külföldi titkosszolgálatok vétke, aztán kisszerű magyar bűnözők, akik csencselték, loptak, s ebből így, együtt kerekedett ki ez a korra jellemző dráma. És a legvégén, a kicsempészésnél, benne voltak olyan nagymenők, mint *Gerő László*, akit a filmben a saját interjúmmal tudtam idézni – '89-ben forgattam vele Bécsben, akkor ott épp körözték, és elmondta, hogy „lopok, csalog, hazudok, hogy becsülettel szolgálhassam a népgazdaság érdekében”. Ebben minden benne volt. Ezért gondolom úgy, hogy a Seuso-kincs története igazából az elmúlt negyven évünk története is.

(A beszélgetés végén az *Atlantisz-dal* újra felhangzik: „Ki ölte meg Kennedyt, nem tudja senki, vagy aki tudja, az hallgat...”)

LYUKASÓRA SEUSO-KÜLÖNSZÁM XXVII. évfolyam, 2. szám. 2018/2.

A szerkesztőbizottság tagjai:

Alföldy Jenő, Agh István, Bertalan Tivadar,
Czigány György, Dobai Péter, Gyulai Liviusz,
Jancu Laura, Kalász Márton, Pröhl Gergely,
Rózsássy Barbara, Szakonyi Károly, **Tóth Éva**

Főszerkesztő: **Sághy Ildikó**

Főmunkatárs: **Szakonyi Károly**

Művészeti vezető: **Kő Pál**

Művészeti szerkesztő: **Réti Attila**

Rovatvezető: **Ughy Szabina**

Titkárságvezető: **Óri-Kiss Gyöngyi**

Szerkesztőségi postacím:

1052 Budapest, Városház u. 7.

Telefon: 233-6951. Mobil: 06-20-465-9232.

E-mail: iroegy@gmail.com.

Kiadja: **Magyar Írók Egyesülete**

Elnök, kiadóigazgató: **Szakonyi Károly**

Nyomdai kivitelezés:

Pharma-Press Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

Felélős vezető: **Dávid Ábel Dániel**

Különszámunkat a Seuso II. dokumentumfilm képeivel, a Seuso-kincs archív felvételeivel és a Lyukasóra archív képanyagával illusztráltuk.

A televíziós riport alapján a részleteket
összeállította: **Sághy Ildikó**

Vándorkiállításon a Seuso

Az egyetemes antik kultúra nagybecsű leletének, a Seuso-kincsnek magyarországi bemutatására a Magyar Nemzeti Múzeum szervezésében vándorkiállítást szerveztek, amelynek keretében hat városban vált, illetve válik láthatóvá a lelet-együttes. 2017. október végétől elsőként Székesfehérváron, a Szent István Király Múzeumban mutatkozott be a kiállítás, majd Zalaegerszeg, Kaposvár, Kecskemét következett. Most, lapzártánk idején éppen Miskolcon látható, március végétől április közepéig pedig Nyíregyházára költözik a kincs.

Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum

Október végén, Székesfehérváron Varga Benedek Imre, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója és Cser-Palkovics András, Székesfehérvár polgármestere nyitotta meg a tárlatot, s a nagyszámú közönséget Vargha Tamás országgyűlési képviselő, a Honvédelmi Minisztérium parlamenti államtitkára köszöntötte. A megnyitó után Csíkszeredából érkezett diákokat kalauzoltak a Múzeum munkatársai. A tárlat egy Székesfehérvárhoz és környékéhez kapcsolódó ókori, római kori emlékegyüttesből állított össze. A kiállítás itt 2017. október 29-től november 19-ig volt látogatható.

Eke István régész tógában

Zalaegerszeg, Göcseji Múzeum

A Göcseji Múzeum 2017. november 28-tól, közel három héten át adott otthont a Magyar Nemzeti Múzeum vándorkiállításának. December 17-én, vasárnap este, nem sokkal a húszszázadik látogató köszöntése után zárt be a zalaegerszegi Seuso-kiállítás. Balaicz Zoltán polgármester és Vigh László országgyűlési képviselő, miniszteri biztos mondtak köszönetet a múzeum minden dolgozójának a helytállásért, s örömmel nyugtázták a kiállítás kiemelkedő látogatottságát. Kaján Imre múzeumigazgató külön hangsúlyozta, hogy száztizenhét iskolai csoportban, mintegy négyezer diák nézte meg a kiállítást.

Kaposvár, Rippl-Rónai Múzeum

A Seuso-vándorkiállítás kaposvári állomásán, 2017. december 29-től 2018. január 21-ig szintén rekordot döntött a látogatók száma. A Dél-Dunántúlon egyedül Kaposváron állították ki az ezüstkincseket, így nem meglepő, hogy a kaposváriakon és somogyiakon túl Baranyából és Tolnából is sokan eljöttek megtekinteni a

tárlatot. A múzeum vezetése Szita Károllyal, Kaposvár polgármesterével közösen, alkalmanként köszöntötte az ötezredik, a tízezredik, a tizenöt ezredik, valamint a húszszázadik látogatót is.

Kecskemét, Katona József Múzeum

Kecskeméten, a Cifrapalotában 2018. január 30-tól február 18-ig volt nyitva a Seuso-kincs bemutató vándorkiállítás. A gyönyörű ezüstkincsek két, szürkére festett falú teremben voltak láthatóak, s a termekben csak a vitrinekben volt világítás, hogy a lehető legjobban érvényesüljön a leletek szépsége. – Ez a kiállítás a világ bármely múzeumában megállná a helyét, Londonban, New Yorkban, Párizsban, Berlinben is szenzáció lenne. Hatalmas erők mozdultak ennek a kincsnek a megszerzéséért, és tisztelet a magyar kormánynak, hogy visszavásárolta ezt, valamint támogatta az országos turnét – mondta el Varga Benedek Imre, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója a megnyitón. Wilhelm Gábor, a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársa a megnyitót megelőző sajtótájékoztatón számolt be arról, hogy a Seuso-kincshez kapcsolódóan, két sírleletet is bemutatnak. Az egyiket Kecskemét határában tavaly májusban találták, és egyedülállóvá az teszi, hogy ez az első ismert, nagy valószínűséggel a hunokhoz köthető temetkezés a Duna-Tisza közén. A fiatal férfit övén aranyveretes kardjával, lábán két aranycsattal és a nyakában egy hajkarikával eltemetve találták meg. A férfi olyan népcsoporthoz tartozhatott, amely a 4. század végétől jelent meg a Kárpát-medencében, és elképzelhető, hogy a Seuso-kincs elrejtése is egy ilyen népcsoport betöréséhez köthető. A másik lelet még az 1960-as években Szabadszálláson került elő. A magányos sírban fekvő férfit az 5. század eleje táján lefejezték. A feje mellett egy eredetileg aranyozott, teljesen egyedi üvegpoharat találtak. Görög felirata és motívumai művészettörténetileg teljesen rokoníthatóak a Seuso-kincs egyes darabjain láthatóakkal.

Miskolc, Herman Ottó Múzeum

Miskolcon éppen lapzártánk idején látogatható a Seuso-kiállítás, amely a Herman Ottó Múzeumban 2018. február 27-től március 18-ig tart nyitva. Kriza Ákos miskolci polgármester a megyeszékhely értékteremtő és befogadó szerepének újabb bizonyítékát hangsúlyozta a megnyitón. Beszített arról is, hogy a kulturális befektetések megtérülnek, s kulturális programjai révén városa kiérdemli a világ figyelmét. A polgármester véleménye szerint, a különleges biztonsági intézkedéseket igénylő Seuso-kiállítás megrendezése azt is jelzi: a megyeszékhely felkészült arra, hogy a világ múzeumainak további, feltéve őrzött kincseit is fogadja.

Nyíregyháza, Jósza András Múzeum

Nyíregyházára, a vándorkiállítás utolsó állomására 2018. március 27-től április 15-ig költözik majd a Seuso-kincs.

Utána visszatér Budapestre, a Magyar Nemzeti Múzeumba, ahol állandó kiállításon láthatják majd folyamatosan az érdeklődők.

A Seuso-kincs – Vándorkiállítás 2017–2018 *

című kiállítást rendezte: Dági Marianna (Szépművészeti Múzeum), Mráv Zsolt (Magyar Nemzeti Múzeum); szakmai lektor: Török László (Magyar Tudományos Akadémia); műtárgyfotók: Dabasi András, Kardos Judit; grafikai tervezés: Farkas Anna; látványterv, installáció: Narmer Építészeti Stúdió.

* A hvg.hu internetes híradása szerint az országot járó Seuso-kincs minden ma ismert darabját digitális technológiával mérte fel egy magyar cég, a Mensor 3D. A digitalizáció lehetővé teszi, hogy a lelet-együttes darabjait a kiterjesztett valóság segítségével, akár egy okostelefon kijelzőjén keresztül is bárki megtekinthesse. ♦

(Összeállította: Ughy Szabina)